

Bakalářská práce

Geopolitická analýza Zakavkazska

Studijní program:

B0114A300070 Zeměpis se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Zeměpis se zaměřením na vzdělávání
Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Patrik Withelm

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Hynek Böhm, Ph.D.
Katedra geografie

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Geopolitická analýza Zakavkazska

<i>Jméno a příjmení:</i>	Patrik Withelm
<i>Osobní číslo:</i>	P20000080
<i>Studijní program:</i>	B0114A300070 Zeměpis se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Zeměpis se zaměřením na vzdělávání Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra geografie
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je geopolitická analýza Zakavkazska, tj. zakavkazských republik (Arménie, Ázerbájdžánu, Gruzie). Postupně bude popsán jejich vývoj od jejich vzniku až do současnosti. Na základě dostupných informací bude vysvětlen vznik jednotlivých států, jejich následné fungování, boj o území (Jižní Osetie, Abcházie) a aktuální dění v těchto republikách s přesahem do budoucnosti. Dále se zaměřím na vztahy mezi těmito státy a jejich účast v mezinárodních regionálních uskupení.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

GAMACHARIA, Džemal, Mariam LORDKIPANIDZE, Lia ACHALADZE a Tomáš DANĚK. *Abcházie v dějinách gruzínského státu*. 2014. Mezera, 2014. ISBN 978-80-87148-36-5.

HLAVÁČEK, Petr a Michael ROMANCOV, ed. *Vytěsněná Evropa?: kontexty a perspektivy evropské "východní otázky"*. Praha: Academia, 2020. Společnost (Academia). ISBN 9788020031389.

KOPEČEK, Vincenc. *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem*. 2012. European Science and Art Publishing, 2012. ISBN 978-80-87504-18-5.

SIGOV, Jurij Igorevič. *Ázerbájdžán: Mezi Západem a Východem*. Praha: Mezera, 2010. ISBN 978-80-87148-22-8.

SOULEIMANOV, Emil a Tomáš HOCH. *Role Ruska v konfliktech a oficiálních mírových procesech v Abcházii a Jižní Osetii v letech 1991-2008*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-34-6.

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Hynek Böhm, Ph.D.

Katedra geografie

Datum zadání práce:

14. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 28. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Kamil Zágoršek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. května 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce doc. Mgr. Hynku Böhmovi, Ph.D. za poskytnutí cenných rad a připomínek a hlavně za vstřícný přístup a trpělivost. Dále bych chtěl poděkovat rodině a mým přátelům za dlouholetou podporu.

V Mladá Boleslavi dne 11.04.2023

Anotace

Bakalářská práce se zabývá oblastí Zakavkazska a je rozdělena na dvě části. V první části je popsán historický vývoj území Zakavkazska od 16. století až do vzniku jednotlivých kavkazských republik. V druhé části je popsán politický vývoj jednotlivých států od vzniku až po současnost. Důraz je hlavně kladen na diplomatické vztahy konkrétních států. Cílem práce je podat přehledný souhrn geopolitických vztahů v regionu.

Klíčová slova:

Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie, Abcházie, Jižní Osetie, Náhorní Karabach, geopolitika, konflikt, poloprezidentský systém, diplomacie, válka, zástupná válka,

Annotation

The bachelor thesis deals with the Transcaucasia region and is divided into two parts. The first part describes the historical development of the Transcaucasian territory from the 16th century until the establishment of the individual Caucasian republics. The second part describes the political development of the individual states from the establishment to the present day. The emphasis is mainly on the diplomatic relations of specific states. The aim of the work is to give a clear summary of geopolitical relations in the region.

Keywords:

Armenia, Azerbaijan, Georgia, Abkhazia, South Ossetia, Nagorno-Karabakh, geopolitics, conflict, semi-presidential system, diplomacy, war, proxy war,

Obsah

Obsah	8
Zkratky.....	10
Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	11
Úvod	12
Pojmy.....	13
Separatismus	13
Poloprezidentská republika.....	13
Diaspora	13
Rusifikace	14
Zástupné války (proxy wars)	14
Základní charakteristika Zakavkazska.....	15
Historie Zakavkazska	17
Arménská sovětská socialistická republika	23
Ázerbájdžánská sovětská socialistická republika	25
Gruzínská sovětská socialistická republika	27
Geopolitika Zakavkazska	30
Arménská republika	30
Diplomatické vztahy Arménie se sousedními zeměmi	34
Diplomatické vztahy s Gruzíí.....	34
Diplomatické vztahy s Ázerbájdžánem	34
Diplomatické vztahy s Íránem.....	36
Diplomatické vztahy s Tureckem.....	36
Diplomatické vztahy s Ruskem.....	38
Diplomatické vztahy s USA.....	39
Diplomatické vztahy s EU.....	40
Diplomatické vztahy s Českou republikou.....	40
Ázerbájdžánská republika.....	40
Diplomatické vztahy Ázerbájdžánu se sousedními státy	45
Diplomatické vztahy s Gruzíí.....	45
Diplomatické vztahy s Ruskem.....	45
Diplomatické vztahy s Íránem.....	46

Diplomatické vztahy s Arménií.....	47
Diplomatické vztahy s Tureckem.....	47
Diplomatické vztahy s EU.....	48
Diplomatické vztahy s USA.....	48
Diplomatické vztahy s Českou republikou.....	49
Gruzie.....	49
Diplomatické vztahy Gruzie se sousedními zeměmi	57
Diplomatické vztahy s Ruskem	57
Diplomatické vztahy s Ázerbájdžánem	59
Diplomatické vztahy s Arménií.....	59
Diplomatické vztahy s Tureckem.....	60
Diplomatické vztahy s EU.....	60
Diplomatické vztahy s USA.....	60
Diplomatické vztahy s Českou republikou.....	61
Duginův koncept eurasiánismu.....	61
Závěr.....	63
Zdroje.....	66

Zkratky

ARF – Arménská revoluční federace

ASSR – Ázerbájdžánská sovětská socialistická republika

EAEU – Euroasijská hospodářská unie

EU – Evropská unie

KGB – Výbor státní bezpečnosti v SSSR (*Комитет государственной безопасности*)

OSCE - Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

PFA – Lidová fronta Ázerbájdžánu

SNS – Společenství nezávislých států

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ZSFSR- Zakavkazská sovětská federativní socialistická republika

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Tabulka 1: Diplomatičké vztahy Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie.....	63
--	----

Úvod

Tématem této práce je geopolitická analýza historicky turbulentní oblasti Zakavkazska, respektive dnešního Ázerbájdžánu, Arménie a Gruzie. Oblast Jižního Kavkazu byla historicky centrem geopolitických snah světových mocností v dřívější době a domnívám se, že v dnešní době tomu není jinak. Geopolitický zájem o tento region nebyl jen kvůli své poloze, ale i kvůli obchodu. Klíčovou geopolitickou komoditou v dnešním světě je ropa, která je pro jižní část zkoumaného regionu charakteristická. Historicky největší vliv na tuto oblast mělo Rusko, které v něm vždy sledovalo své zájmy. A jelikož se Zakavkazsko nachází mezi ruským územím a územím dalších velkých arabských států, tak v oblasti Zakavkazska hrozí dlouhodobě vznik zástupných válek (proxy wars).

Toto téma jsem tedy zvolil za účelem vytvoření základní orientace o historických a aktuálních konfliktech v regionu. Dalším důvodem pro vybrání této práce je aktuální snaha zakavkazských republik o intenzivnější spolupráci tedy zájem o vyšší integraci s evropskými organizacemi. Tento aktuální stav je v práci rozebírán v kapitolách o jednotlivých zakavkazských republikách a jejich aktuální integraci.

V první části práce se věnuji elementární historii regionu od 16. století. Bude zde popsán historický vývoj regionu. Důraz je kladen na geopolitický vliv, kdy charakterizují, jaká mocnost měla aktuálně největší moc nad regionem. Dále jsou v historii zmíněny genocidy, které se na území Zakavkazska staly. Popis historie končí vznikem svobodných zakavkazských republik.

V druhé části práce popisují dění v jednotlivých republikách od jejich vzniku až po současnost. Jsou zde zmíněny aktuální politické a ekonomické trendy. U každého státu je zkoumána aktuální mezinárodní integrace a vztahy s okolními státy.

Bakalářská práce je koncipována jako práce teoretická. Pracuji se zahraničními i tuzemskými zdroji. Využívám bibliografie, ale i internetové zdroje. V práci jsou citováni tuzemští odborníci na tuto oblast a to doc. RNDr. Vincenc Kopeček, Ph.D; Prof. RNDr. Vladimír Baar, CSc.; Doc. RNDr. Tomáš Hoch, Ph.D. a nebo doc. PhDr. Emil Souleimanov, Ph.D. Ze zahraničních zdrojů bych rád zmínil profesora R. Craiga Nationa či profesora Charlese Kinga.

Pojmy

Separatismus

Snaha vystoupit z nějakého politického útvaru s cílem vytvořit nezávislý stát. Častým motivem snahy o vystoupení mohou být politické neshody ve směru politického rozhodování, či rozdíly v etnicitě, kultuře, náboženství a jazycích. Obvykle je separatismus výsledkem dlouhodobého přehlížení požadavků druhé strany první stranou. Argumentem pro separatismus je možná neslučitelnost požadavků a cílů mezi jednotlivými skupinami.

V případě mé práce se bude jednat o separatismus v oblasti Náhorního Karabachu, respektive Arcachu, Abcházie, Jižní Osetie a Severní Osetie.

Poloprezidentská republika

V poloprezidentských systémech prezident sdílí výkonnou moc s vládou v čele ministerským předsedou, která je odpovědná parlamentu, jenž vládě může vyslovit nedůvěru. Tento typ vlády lze klasifikovat jako jakýsi kompromis, kdy je pozice parlamentu a prezidenta vyvážená. Základními principy jsou, že prezident má právo odvolat vládu nebo rozpustit parlament, či že v těchto režimech je přímá volba prezidenta státu.

Případy států s poloprezidentskou republikou můžeme nalézt ve velké míře v Africe, ale i sem patří evropské státy jako Francie, Portugalsko či mnou rozebíraná Gruzie.

Diaspora

Diaspora je dlouhodobý pobyt náboženské nebo etnické skupiny v cizím prostředí. Diasporu lze rozdělit na diasporu nucenou a diasporu dobrovolnou. Dobrovolná diaspora je u lidí, kteří opouští svoji vlast při hledání nových ekonomických příležitostí. Obvyklým jevem tohoto typu diaspor je projev silných vazeb na zemi původu, ale nezájem se vrátit do ní. Druhým typem diaspor je diaspora nucená. Nucená migrace je často důsledkem katastrofických událostí, jako je válka, imperialistická invaze, otroctví nebo přírodní katastrofy, jako jsou dlouhotrvající hladomor nebo sucho (Longley 2021).

V případě mé práce lze zmínit kupříkladu četnou arménskou diasporu, která byla dlouhodobě perzekuována.

Rusifikace

Soubor politik nebo procesů, které vynucují, aby neruské obyvatelstvo přijalo ruský jazyk a kulturu, a tím zvyšují politickou nadvládu Ruska nad konkrétním regionem. Tento proces byl zahájen právě na samotných etnických Rusech, protože se nedokázali ztotožnit s moderním pojetím národa a sami se definovali jako primárně pravoslavní křesťané. Ve 20. století ve stejném období, kdy probíhala rusifikace, souběžně probíhal proces sovětizace. Sovětizace bylo modelování sociální, politické a ekonomické struktury země podle Sovětského svazu.

Proces rusifikace byl hojně rozšířen na Balkáně, neboť Zakavkazský region obývalo velké množství různorodých národností, od muslimských Čečenců a Azerů přes křesťanské Armény až po pravoslavné Gruzince. Nejvíce tento proces probíhal zvláště v Ázerbájdžánu.

Zástupné války (proxy wars)

Konflikty známé jako zástupné války vznikají, když třetí strana skrytě zasahuje do probíhající bitvy, aby ovlivnila strategický výsledek ve prospěch své preferované strany boje. Hlavním obdobím, kdy zástupné války probíhaly, bylo období studené války. Zástupné války v minulosti, ale i v dnešní době, přinášejí příležitost velkým mocnostem prosazovat své mocenské zájmy ve vybraných regionech.

Zakavkazsko se nachází v době, kdy tento region nabývá na významu pro globální energetickou bezpečnost. Velké riziko vzniku proxy wars hrozí zvláště v jižní části Kavkazu vlivem Íránské islámské republiky. Íránští představitelé spatřují hrozbu, že po druhé karabašské válce působí EU, NATO a Izrael, tedy nepřátelé Íranu, na jižním Kavkaze efektivněji. Toto riziko spatřují zejména v Ázerbájdžánu. Dle doktora Cavida Velijeve (2022) íránská vláda veřejně prohlásila, že tuto údajnou změnu situace nebude tolerovat a v reakci na to zvažuje vyzbrojení Arménie, přípravu a vyzbrojení povstalců v Karabachu pro zástupný konflikt a pomoc proíránským silám v Ázerbájdžánu.

Základní charakteristika Zakavkazska

Zakavkazsko, jinak také známé jako Jižní Kavkaz, je hustě osídlená oblast jižně od Kavkazských hor. V ruskojazyčném prostředí se termín Zakavkazje dodnes udržel jako neformální označení pro tři sovětské a posléze postsovětské republiky. Rozloha Zakavkazska je 186 000 km² a velikostí odpovídá zhruba Pobaltí. Zakavkazsko je ohraničeno ze severu Ruskou federací, na jihu je ohraničeno dvěma republikami, republikou Turecko a islámskou republikou Írán. Na západě je obklopeno Černým mořem a na východě mořem Kaspickým. Nachází se zde 3 státy: Gruzie, Ázerbajdžánská republika a Arménská republika. Severně od oblasti Zakavkazska se rozprostírá oblast Předzakavkazsko, také známé jako Severní Kavkaz, kde se nachází 7 ruských republik (Čečensko, Karačajska-Čerkesko, Severní Osetie-Alanie, Kabardsko-Balkarsko, Ingušsko, Adygejsko a Dagestán). Tyto geopoliticky stanovené hranice ale nejsou dlouhodobě stabilní. *„Stávající mezinárodní politické hranice mezi třemi státy regionu a jejich sousedy jsou umělé, tj. neodráží fyzicko-geografickou realitu, ale momentální sílu aktérů, díky nimž vznikly“* (Hlaváček & Romancov 2020, s. 11-12).

Historická bariéra mezi Severním Kavkazem a Jižním Kavkazem je tvořena pohořím Kavkaz, respektive jeho severní částí tzv. Velkým Kavkazem. Velký Kavkaz lze rozdělit na dva velké paralelní hřbety, které se oba nachází v suchém kontinentálním klimatu. Nejvyšším vrcholem je Elbrus (5645 m. n. m.), který dle moderního pojetí vnímání hranice mezi Asií a Evropou patří ještě do území Evropy, a je tudíž její nejvyšší horou. *„Jih Gruzie, sever Arménie a západ Ázerbájdžánu (Náhorní Karabach) vyplňuje soustava několika pohoří, dohromady označovaná jako Malý Kavkaz, jejíž nejvyšší vrchol Gjamyš přesahuje 3 700 m; jižně od Malého Kavkazu začíná vulkanická Arménská vysočina, která na území Arménie přesahuje 4 000 m (Aragac), na území Turecka pak i 5 000 m (Ararat)“* (Kopeček 2012b, s. 34).

Severní Kavkaz a Jižní Kavkaz společně pojí historický vývoj, kulturní a etnické rysy. Tyto dva regiony jsou pravděpodobně nejkompexnějším etnickým regionem Evropy. Nachází se zde desítky větších či menších etnicko-lingvistických skupin, které vedou spory o autochtonnosti v regionu. Dále je zde velký střet mezi konfesijním vyznáním, neboť je zde velká rozmanitost v náboženském vyznání. Jsou zde zastoupené všechny tři velké podoby křesťanství (katolické, pravoslavné, protestantské), tak ale i obě dvě větve islámu (sunnitský

islám a šíitský islám). Všechny tyto církve byly v sovětské éře potlačovány a kontrolovány orgány Sovětského svazu.

Dle Craiga Nationa se v postsovětském období Jižní Kavkaz stal jedním z nejkřehčích a potenciálně nejnestabilnějším regionem světové politiky, kde se nachází křehké státní struktury, řada nevyřešených nebo „zmrazených“ separatistických konfliktů a rozšířená chudoba, která generuje lidovou nespokojenost a politickou nestabilitu (2007, s. 7). Vlivem těchto faktorů a heterogenitě regionu si někteří politologové a geografové kladou otázku, zda lze vůbec v případě Zakavkazska mluvit o regionu. Věčná polemika ohledně polohy Zakavkazska je vidět i v kulturně-politické sféře. Převažuje zde kultura Středního východu, ale institucionálně spadá pod Evropu, neboť zakavkazské státy jsou součástí některých evropských institucí.

Jižní Kavkaz řadíme do kategorie periferních regionů, charakterizovaných jako „politicky turbulentnější“ a oproti tzv. jádrovým regionům ekonomicky stagnující, jež se sdružují, aby odvrátily proces marginalizace, ovšem zároveň jsou jejich regionální uspořádání křehká a neefektivní (Hettne, Inotai a Sunkel 1999, s. 17).

Historie Zakavkazska

„*Evropany je region tradičně vnímán jako předpolí Ruska*“ (Hlaváček & Romancov 2020, s. 132). Ale vždy tomu tak nebylo, neboť Zakavkazsko je dlouhodobě regionem, kde se střetávají mocnosti a poměřují zde síly ve vojenské, politické, náboženské a sféře. Celý Jižní Kavkaz býval často dobyt silnějšími mocnostmi – Parthií, Persií, Římem (Byzancí), Araby, Osmanskými Turky a nakonec Rusy. Byli zde i nejedni nájezdníci, ať už to byli Mongolové, turkmenské kmeny, Timurova armáda, či dokonce Vikingové, kteří na Jižní Kavkaz dopluli přes Volhu a Kaspické moře (Kopeček 2012b, s. 37).

V antickém světě představovalo pohoří Kavkazu východní konec světa. Dle bájí Zeus potrestal Prométhea tím, že bude zajat a odveden až na Kavkaz, tedy samotný konec světa, kde bude přikován k hoře.

Kavkaz vždy představoval jakýsi typ hranice, bariéru, kde se setkávají různorodé národy. V šestnáctém století, dlouho před příchodem Rusů jako hlavních geopolitických aktérů regionu, byl Kavkaz bojištěm mezi dvěma velkými hegemony islámského světa: Osmané, kteří vyznávali sunnitský islám a Safiovcí, který šířili islám šíitský. Osmané měli sídlo v dnešním Turecku, Safiovcí byli jedním z vládnoucích rodů v dnešním Íránu. V roce 1555 uzavřel osmanský sultán Sulejmán I. s šáhem Tahmaspem mírovou smlouvu ve městě Amasya, které bylo jedno z hlavních center islámské kultury. Osmané převzali mocenskou kontrolu nad východní částí Zakavkazska u Černého moře. Hranicí mezi mocenskými územími se stala Suramská vysočina, respektive Lišský hřbet. Západní část Zakavkazska, která byla kontrolována Osmany, pojímala gruzínská království Kakheti a Kartlí, dále tato část zahrnovala Kavkazské chanáty. Gruzínské království, které bylo křesťanského vyznání, bylo v této době izolováno od zbylého křesťanského světa.

Safavidové dosáhli svého vrcholu za vlády Šáha Abbáse (1587–1629), kdy se perská nadvláda rozšířila na všechna gruzínská království a muslimské chanáty na jihu a východě (King 2008, s. 24). Na přelomu 17.-18. století začal velký úpadek íránské nadvlády nad regionem. Safavidové ztratili většinu svého území a postavení, což vedlo k minimalizaci vlivu na kavkazské vazaly.

Gruzínští králové a knížata se snažili z důvodu muslimské nadvlády už od 15. století navazovat diplomatické vztahy s křesťanskými politickými entitami a papežem. Tyto

pokusy byly dlouhodobě neúspěšné z důvodu válečné vytíženosti evropských politických entit a geografické polohy Gruzínského království. První úspěšná diplomatická spolupráce či kontakt byl navázán na konci 15. století s Moskevským velkovévodstvím, kde bylo dominantním náboženstvím ortodoxní křesťanství. Vlivem dobytí Astrachaně moskevským velkoknížetem Ivanem IV. Hrozným v roce 1556 došlo téměř k přímému sousedství Moskevského velkovévodství a Gruzínského království. Rusko se snažilo o rozšiřování vlivu v regionu politickou a vojenskou pomocí, avšak v důsledku íránského nátlaku byli nuceni se stáhnout z regionu. Gruzínci tedy téměř po celou dobu 16. a 17. století museli spoléhat na své vlastní bojové jednotky.

Vliv Ruska v tomto regionu ale stále nebyl jednoznačný. Bezprostřední nástupci Ivana IV. byli nuceni více řešit vnitřní nepokoje v Rusku než se zapojovat do diplomatických vztahů. Nicméně, v době Petra Velikého se ruský strategický pohled znovu obrátil na jih (King 2018, s. 26). Ve 20. letech 18. století Petr Veliký po dobytí Azova se rozhodl obrátit své vojenské snažení směrem na jih a dobyl pevnosti Baku a Derbend, kterých se Peršané byli nuceni vzdát. Toto dobytí nemělo ale velký politický vliv. Ačkoliv došlo k formálnímu ústupu perských vojsk z tohoto území, tak ale nedošlo k nastolení svrchovanosti Ruska nad tímto územím. Rusové se spokojili s držením držav na severu.

V roce 1768 začala Kateřina Veliká, ruská carevna, realizovat svůj ambiciózní projekt, respektive válku, která si kladla za cíl finální porážení Osmanů a dosazení do obnovené Byzantské říše ruského knížete. Tato válka trvala 6 let a v roce 1774 došlo k mírovému jednání v Kajnardže. Rusko vrátilo Osmanské říši Valašsko a Moldavsko, ale obdrželo právo chránit křesťany žijící v Osmanské říši. Dále Kabardie, která dříve byla pod vlivem Osmanů, byla podstoupena do moci Ruska.

V regionu Zakavkazska došlo k velké změně již před rusko-tureckou vládou a to v roce 1762, kdy král Kakheti vystřídal na trůnu Kartli svého otce. Výsledkem toho bylo tedy sjednocené království Kartli-Kacheti (Hitchins 1998, s. 541-542). Velkým momentem budoucího vlivu Ruska na oblast Zakavkazska byla Georgijevská smlouva z roku 1783. Na základě této smlouvy se Gruzie de iure ocitla pod ruským protektorátem. Rusko slíbilo ochranu Gruzie před nepřáteli, ale zároveň také garantovalo království Kartli-Kacheti, že se nebude vměšovat do vnitřních záležitostí Gruzie.

Georgijevská smlouva nebyla z ruské strany absolutně dodržována. Reakcí na vznik této smlouvy začaly vlivné islámské rody, zvláště v Dagestánu, vykonávat koordinované útoky na území království. Po znovuoobrození Íránu perský vládce Agha Mohammed Chán zaútočil na Gruzii za účelem znovuzavedení vojenské a politické suverenity nad regionem. Král Kartli-Kacheti Heraklius II. se domáhal ruské pomoci, která však nepřišla.

Po smrti Heriklia II. v roce 1798 usedl na trůn Giorgi XII, který byl pasivním králem. Toto byl jeden z důvodů, proč se ruská vláda na počátku 19. století rozhodla anektovat část Gruzie. Giorgi zůstal králem do své smrti do roku 1801. V témže roce ruský císař Alexander I. vyhlásil svůj manifest o zrušení Kartli-Kachetického království a jeho připojení k Rusku.

Dle ruského cara Alexandra I. nešlo o rozšiřování hranic či zvýšení moci, ale nastolení spravedlnosti a vytvoření gruzínské vlády. Alexandr I. jmenoval do funkce knížete Pavla Cicianova, který dostal za úkol eliminovat určité členy královské rodiny. Tento pokus o eliminaci byl neúspěšný a stal se velkou blamáží. Královna Miriam totiž při vyjednávání podmínek odchodu královské rodiny z hlavního města bodla hlavního vyjednávače generálmajora Ivana Lazarova do ruky a zabila ho. Ihned se tato zpráva začala šířit a sloužila jako jeden z motivů gruzínské apatie k roli Ruska.

V následujících letech se udály dvě velké války v Zakavkazsku. Prvním válečným konfliktem byla rusko-perská válka v letech 1804-1813. Perský král chtěl utužit moc v regionu a rozhodl se anektovat Gruzii. Válka dopadla úspěšně pro Ruskou říši. Výsledkem smlouvy bylo začlenění území východní Gruzie, většiny Ázerbájdžánské republiky, dnešního Dagestánu a částí severní Arménie z Íránu do Ruské říše. Důsledkem bylo intenzivní přetržení vazeb s muslimským světem, zvláště s Íránem (Chew 1967, str. 74). Druhý válečný konflikt vznikl v dobách napoleonských válek, které ohrožovaly téměř celou Evropu. Ruská říše vstoupila jak do války s Napoleonem, ale tak i do války s Peršany. Tato válka trvala po dobu 6 let (1806-1812) a byla ukončena Bukurešťskou mírovou smlouvou. Rusko se rozhodlo pro mírová jednání protože se báli bojovat na dvou frontách zároveň a Osmané toto rozhodnutí přijali, neboť ve válce představovali slabší stranu. Ruské říši byla podstoupena Besarábie a Rusko obdrželo některá obchodní práva na Dunaji.

Po válce s Napoleonem byl jmenován do vedení jako guvernér Gruzie a Kavkazu Alexej Petrovič Jermolov, který velel ruským vojákům během dobývání Kavkazu. Cílem jeho působení mělo být udržení tehdejšího území a odrážení útoků Dagestánců. „*V létě 1818*

nařídil stavbu nové základny na řece Sunja, kterou nazval Groznaia (hrozná nebo hrozivá), z níž se později stalo moderní město Groznyj v Čečensku“ (King 2008, s. 46).

V letech 1826-1828 proběhla poslední rusko-perská válka, která skončila opět pro Rusko vítězně. V roce 1828 byla podepsána mírová Turkmenčajská smlouva, která definitivně potvrdila podstoupení území dnešní Arménie, dnešního Ázerbájdžánu a provincie Igdir. Ve stejném roce, kdy byla ukončena válka s Persií, tak započala již několikátá rusko-turecká válka. Turecký Sultán Mahmud II. po roce od vypuknutí války se rozhodl uznat porážku a podepsal Adrianopolskou mírovou smlouvu. Tato smlouva ukotvovala uznání Gruzie i respektování Turkmenčajské smlouvy z roku 1828. S vítězstvími v letech 1828 a 1829, která vyřadila Peršany a Osmanskou říši z pozice, muslimové z horských oblastí ztratili většinu podpory z muslimských zemí a Kavkaz se zdál bezpečnější než kdykoliv dříve (King 2008, s. 46).

V roce 1834 se stal v Dagestánu hlavním imámem Šamil, který se stane pokračovatelem dvou předešlých imámů v roli vůdce kavkazského odboje. Šamil ihned začal útoky v tzv. Kavkazské válce. *„V polovině 19. století navíc existovala hrozba zapojení ázerbajdžánských zemí do Kavkazské války, vedená imámem Šamilem, do níž podle tehdejších pesimistických kalkulací měla vstoupit i Osmanská říše“ (Souleimanov 2015).* Jeho útoky a partyzánský boj trval přes 20 let až do roku 1859, kdy se Šamil vzdal. Rusko po krymské válce mnohonásobně zvýšilo boj proti titulu imáma a okolnostem s tím spjatých, respektive proti imamátu tj. forma teokratické vlády v muslimských zemích. Již zmíněna krymská válka byla klíčová pro budoucí pokračování Ruska, ale pro samotné Zakavkazsko nikoliv, jelikož mělo jen marginální podíl na bojích v této válce.

Velkou tragédií na Kavkaze je čerkeská genocida. Už od druhé poloviny 18. století probíhaly boje mezi čerkeským obyvatelstvem a jejich armádou. Za vlády Kateřiny II. začala ruská armáda expanzivní politiku do oblasti Čerkesie. Po oslabení vlivu Osmanské říše, která podporovala toto území, Ruská říše začala ještě intenzivněji zvyšovat svoji vojenskou přítomnost v této oblasti. Následovalo brutální vypalování vesnic, jehož výsledkem byl rapidní úbytek čerkeského obyvatelstva. Strategií bylo vykonávání teroru na lidech. *„Cílené atentáty, únosy, vyvražďování celých rodin a použití nepřiměřené síly v reakci na nájezdy malého rozsahu se v prvních desetiletích staly ústředním prvkem ruských operací devatenáctého století“ (King 2008, s. 48).* Další metodou bylo vystěhovávání čerkeského

obyvatelstva. Po násilném vystěhování Ruská říše prohlásila Čerkesko za své území. Tento fakt byl ještě ukotven jako jeden z bodů Adrianopolské mírové smlouvy z roku 1829, kdy se Osmané vzdali nároků na toto území a podstoupili toto právo Rusku. Ačkoliv tato smlouva byla ratifikována oběma stranami, Čerkesové se odmítali vzdát a stále pokračoval čerkešský vojenský odboj. Poslední bitvou byla bitva v místě Krasnaya Polyana, respektive v Qbaadě. Zde se střetlo 20000 Čerkesů s ruskou armádou, která měla v bitvě pětinasobnou převahu. Bitva skončila zdrcující porážkou Čerkesů. Důsledkem nejen této bitvy došlo k deportaci deseticíků Čerkesů do Soči. Deportace probíhaly hlavně ve směru do Osmanské říše, tedy dnešního Turecka. Dle předpokladů zemřelo 400000 až 500000 Čerkesů. V dnešní době žije největší část původní čerkešské populace v Jordánsku. V roce 2011 gruzínští zákonodárci v Gruzii uznali masové deportace a zabíjení etnických Čerkesů ze strany carského Ruska v 19. století za genocidu (RadioFreeEurope, Radio Liberty 2011). Ruská federace navíc v posledních letech nejenže odmítá opakované výzvy Čerkesů, aby uznala genocidu, ale také vede snahu o zdiskreditování zastánců uznání genocidy (Richmond 2013, s. 149).

Poslední rusko-turecká válka proběhla v letech 1877-1878. Na ruské straně bojovaly národy z Balkánu, Bulhaři a Rumuni. Osmanská říše byla neformálně podporována Velkou Británií. Vítězem této války stalo Rusko, a to i díky podpoře gruzínských milic a vojenských oddílů. Zakavkazské národy se rozhodly podpořit Rusko ve válce a i díky nim došlo po konečném uspořádání na Berlínském kongresu a dohodě v San Stefanu k rozšíření ruského vlivu, kdy do ruského držení byly uvedeny Kars a Batumi. Batumi bylo známé pro své kvalitní a velké opevnění, které představovalo pro Rusko velkou strategickou výhodu.

Na počátku 20. století začaly vrcholit generální stávky, které byly podníceny špatnými pracovními podmínkami v zemi. Středobodem těchto nepokojů se stalo Baku, kde došlo k intenzivnímu zháření a likvidaci mnoha ropných zařízení. *„Dělnické nepokoje se proplétaly s komunálními problémy, protože muslimští výtržníci útočili na arménské čtvrti a vypalovali majetek arménských majitelů obchodů“* (King 2008, s. 152-153).

Dělnické nepokoje byly jen předzvěstí masakrování arménského lidu. Mezi lety 1915-1917 proběhlo systematické vyvražďování Arménů. Ronald G. Suny uvádí, že podle nejnižšího (tureckého) odhadu jich bylo několik set tisíc obětí, kdežto podle nejvyššího odhadu (arménského) bylo až 1,5 milionu obětí (Suny 1993, s. 114). Tato genocida jen potvrdovala

úpadek Osmanské říše na začátku 20. století. Specifikem této antipatie mezi Osmany a Armény bylo, že antipatie byla nikoliv na etnických a rasových základech, ale na základech neloajality k Osmanské říši a konfesního vyznání. Dlouhodobě platilo, že základním předpokladem pro přijetí mezi osmanskou elitu byla islámská víra a loajalita vůči říši, a tak vysoké funkce ve vládě i v armádě mohlo zastávat mnoho konvertitů z řad Srbů, Albánců a Řeků (Naimark 2006, s. 22). Avšak po velkých vojenských porážkách a územních ztrátách Osmanů se objevila obava v hlavách vládnoucích osmanských činitelů, že oblast Arménie, která byla součástí říše, bude chtít nezávislost. Po náznacích arménského odporu k říši se osmanské úřady rozhodly dne 24. dubna 1915 k provedení hromadného zatýkání a deportaci stovky arménských vůdců, umělců a intelektuálů z hlavního města, Konstantinopole. „*Osmanské úřady vytvořily tzv. jednotky čete, které v květnu 1915 zahájily násilný odsun Arménů, včetně žen a dětí, do koncentračních táborů v oblasti dnešního syrského města Aleppo*“ (Lhotaň 2015). Tyto pochody smrti přinesly stotisíce obětí. Osmané „využili“ současně tuto genocidu Arménů i ve snaze vyvraždit řecké a asyrské křesťanské menšiny. Byť tedy lze říci, že hlavním motivem byl nacionalismus, projevila se zde i náboženská netolerance. Arménská genocida vykazala tedy znaky náboženské perzekuce. Tato genocida a i jiné historické události se staly důvodem současných negativních vztahů mezi Arménií a Tureckem. V roce 2017 Poslanecká sněmovna České republiky přijala usnesení k arménské genocidě a zařadila 9. březen mezi významné dny (Idnes.cz 2017).

Při vypuknutí první světové války se stal Kavkaz hlavním bojištěm mezi Osmany a Rusy. Po vojenských porážkách se osmanská vláda obrátila proti Arménům a v roce 1915 zahájila onu zmiňovanou genocidu, při níž bylo zabito kolem 1 milionu Arménů. Zakavkazská vláda neměla jinou možnost než učinit formální rozchod s Ruskem, jehož bolševické vedení se zdálo být ochotné prodat Kavkaz výměnou za mír (King 2008, s. 161). Tedy v roce 1918 vznikl první historický společný útvar, Federativní republika Zakavkazsko. Ani ne za měsíc po vzájemných neshodách bylo rozhodnuto, že každá federace půjde vlastní cestou a vznikla samostatná Arménská, Gruzínská, Ázerbajdžánská republika. Všechny státy si ale uvědomovaly riziko možné bolševické ofenzivy.

V roce 1922 všechny tyto nezávislé státy byly obsazeny Rudou armádou a po zesověštění bylo rozhodnuto, že vznikne federace Zakavkazská sovětská federativní socialistická republika (ZSFSR). Tato federace trvala do roku 1936, kdy byla tato federace rozpuštěna na 3 členské sovětské republiky, respektive na Ázerbajdžánskou sovětskou socialistickou

republiku, Gruzínskou sovětskou socialistickou republiku a Arménskou sovětskou socialistickou republiku. Každá z těchto republik fungovala na principu, kdy první tajemník komunistické strany byl správní hlavou státu a premiérem byl předseda rady ministrů. Zákonodárným orgánem v každém z těchto států byl Nejvyšší sovět.

Arménská sovětská socialistická republika

Od vzniku Arménské sovětské socialistické republiky měl Sovětský svaz snahu o minimalizaci nacionalistických nálad v tomto regionu. Za vlády Vladimíra Iljiče Lenina došlo k procesu zesovětštění populace. Po smrti Vladimíra Iljiče Lenina a nástupu gruzínskému Josifa Vissarionoviče Džugašviliho (Stalina) následně došlo k rozšiřování ideálů stalinismu na Kavkazu. Stalin zvolil pro udržení nadvlády nad regionem a šíření ideologie stalinismu jeho věrného přítele Lavrentije Pavloviče Beriju. Berija se dostal do konfrontace s arménským prvním tajemníkem Aghasim Khanjianem. Aghasi Khanjian, Stalinův dlouhodobý chránělec, byl dynamický organizátor, který vedl kolektivizační proces v Arménii (Adalian 2010, s. 241). Díky jeho popularitě byla znovu oživena Komunistická strana Arménie. Jeho popularita rostla, což bylo v nejvyšším vedení Sovětského svazu vnímáno negativně. Na popud Stalina byl Berija pověřen eliminací Khanjiana. Aghasi Khanjian byl v roce 1936 úspěšně popraven a následně obviněn z podpory radikálních nacionalistických hnutí na Kavkazu. Následovaly politické a společenské čistky po celé Arménii. Byli popravováni vědci, politici, umělci či spisovatelé. V téže době probíhal odsun Arménů na Sibiř.

Leč se boje ve 2. světové válce na území Arménské sovětské socialistické republiky nenacházely, tak Arménie přišla o velkou část mužské populace. Odhaduje se, že ve válce sloužilo 300 000–500 000 Arménů, z nichž se téměř polovina nevrátila (Walker 1980, s. 355-356). Díky hrdinským výkonům Arménů v Rudé armádě ve 2. světové válce začal Stalin praktikovat mírnější politiku vůči Arménii. Došlo ke zmírnění perzekuce církvi a Sovětský svaz nastavil liberálnější náboženskou politiku. Dále povolil uměleckou arménskou tvorbu.

Ve druhé polovině 40. let 20. století, po druhé světové válce, dostala Arménie povolení k volnější migrační politice a začala být prováděna repatriace Arménů z diaspor. Tato repatriace však nebyla obecně kladně přijímána současným arménským obyvatelstvem a velice často docházelo ke střetům mezi těmito dvěma skupinami. Navíc mnozí

přistěhovalci byli v průběhu let sledováni sovětskými tajnými službami z důvodu napojení na nacionalistické buňky v Arménii.

Po smrti Stalina v roce 1953 a nástupu Nikity Chruščova došlo téměř ihned k překotným změnám na Kavkazu. Po 20. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu došlo k ekonomickým a hlavně politickým reformám po celém Sovětském svazu. V Arménii byla povolena v omezeném režimu politická svoboda a došlo k rehabilitaci některých popravených osob. Po celé Arménii došlo k nárůstu národního cítění. Toto uvolňování poměrů v zemi nevydrželo dlouho. V roce 1964 byl na pozici generálního tajemníka Komunistické strany Sovětského svazu jmenován Leonid Iljič Brežněv. Ten se snažil o menší růst arménského nacionalismu, ale byl si vědom, že četné zákazy by byly kontraproduktivní pro Sovětský svaz. Za jeho vlády začala velká míra korupce po celém území Sovětského svazu. Brežněv a nejužší vedení začalo jakousi kolonizaci jednotlivých republik, kdy do nejvyšších pozic na dlouhá období dosazovali politiky ryze ruské národnosti, bez vazby na daný region. Dlouhá funkční období nabídla národním vůdcům bezprecedentní příležitosti ke korupci a vytváření místních politických mašinérií, které byly pro nejvyšší vedení z Moskvy složitě kontrolovatelné (Tompson 2003, s. 94). Tento typ korupce bránil úspěšným ekonomickým a sociálním reformám.

Po nástupu na nejvyšší pozici v SSSR Michailem Gorbačovem začaly po celém Sovětském svazu zásadní reformy. Reforma glasnost' (v ruském jazyce otevřenost či transparentnost) měla za cíl maximalizaci transparentnosti státních úřadů, minimální potlačení sdílení informací a zavedení svobody slova. Druhá velká souhrnná reforma „perestrojka“ se týkala kompletní přestavby dosavadního politického a ekonomického směřování země. Původně byla smýšlena jen jako ekonomická reforma, ale přerostla v celosystémovou reformu. Začal nárůst i míra nacionalismu v jednotlivých sovětských republikách. V Arménské sovětské socialistické republice začalo docházet k celkové homogenitě obyvatelstva. V roce 1989 se Arménie přiblížila k tomu, aby se stala etnicky homogenní, kdy populaci Arménie tvořilo 93 % Arménů (King 2008, s. 211). V témže období probíhaly etnické boje mezi Armény a Azery o oblast Karabachu. Sovětské nejvyšší vedení se dlouhodobě snažilo tento konflikt spíše přehlížet. Reakcí Arménské republiky bylo v roce 1990 přijetí Nejvyšším sovětem Arménské sovětské socialistické republiky Deklarace o nezávislosti Arménie. Deklarace ustanovila, že Arménská republika je suverénní stát obdařený nadvládou státní moci,

nezávislostí a plnými právy a že na celém území Arménské republiky platí pouze ústava a zákony Arménské republiky. Tento dokument dále zrušil Arménskou sovětskou socialistickou republiku a vyhlásil začátek procesu prosazování samostatné státnosti (Aravot-ru.am 2021). Následně jako další sovětské republiky se rozhodly ignorovat celounijní referendum o zachování celistvého Sovětského svazu a v roce 1991 se definitivně stala samostatnou Arménskou republikou a vstoupila do Společenství nezávislých států (SNS).

Ázerbájdžánská sovětská socialistická republika

Ázerbájdžánská sovětská socialistická republika vznikla v roce 1920 po obsazení Ázerbájdžánu Rudou armádou. Existence tohoto státu trvala dva roky, kdy byla rovněž jako Gruzie a Arménie začleněna do Zakavkazské sovětské federativní socialistické republiky. Její znovuobnovení proběhlo v roce 1936 po rozpadu ZSFSR.

Ázerbájdžán byl vždy strategickou oblastí pro celý Sovětský svaz. Těžba ropy v Ázerbájdžánu lze rozdělit na dvě období. V prvním období, kdy došlo k obsazení Ázerbájdžánu Rudou armádou došlo ke znárodnění ropného průmyslu. Klíčovým místem rozvoje byla osada Neft Daşları, kde se těžila velká část ázerbájdžánské ropy. Druhé období se týkalo expanze a nalezení dalších ropných nalezišť. V roce 1941 dokonce dosáhla produkce ropy 23,6 milionu tun, což představovalo 76 % produkce ropy v SSSR (The Ministry of energy of the republic of Azerbaijan 2020). Veškerý rozvoj a těžbu v tomto regionu mělo pod správou Ministerstvo ropného průmyslu Sovětského svazu. Toto Ministerstvo ropného průmyslu bylo celounijním ministerstvem, které spravovalo těžbu ropy, rafinaci ropy a plynárenství, výrobu kapalných paliv. Dále plánovalo a financovalo výstavbu zařízení pro ropný a plynárenský průmysl a stavbu strojů na těžbu ropy.

Rekordní objem produkce ropy z roku 1941 byl zapříčiněn druhou světovou válkou. Ropa byla klíčovou strategickou surovinou ve válce a nacistické Německo intenzivně usilovalo o získání ropných polí v Ázerbájdžánu. Vojenská mobilizace zasáhla velkou měrou právě do ropného průmyslu. Většina dělníků byla odvelena na frontu a ti, kteří zůstali, pracovali ve velmi špatných podmínkách a mnoho práce dělali mimo pracovní dobu. Leč německá nacistická vojska došla k úpatí Kavkazských hor, Baku a přilehlá ropná pole byla nedobytná. Zlomovým okamžikem sovětské defenzivy se stalo ubránění města Stalingrad (dnešní Volgograd), které se nachází na řece Volze a představuje klíčový průmyslový a dopravní

uzel. Ve Stalingradu byla vedena veškeré ropa z Baku, Grozného a Maykopu. Adolf Hitler, vůdce nacistického Německa, si byl vědom, jak moc je důležité, aby město bylo dobyt. Hitler sám deklaroval, že pokud nezíská ropu z Grozného a Maykopu, tak válku může oficiálně ukončit (Kershaw 2009, s. 243). Sovětský svaz po 5 měsících bojů dokázal Stalingrad ubránit a tato bitva se stala klíčovým zlomem v poměru sil ve 2. světové válce. Ázerbajdžánské ropné vrty, které zásobovaly neustále Rudou armádu, se staly jedním z hlavních důvodů, proč se postup Němců zastavil ve Stalingradu. Mnoha dělníkům v ropném průmyslu byly následně Nejvyšším sovětem uděleny medaile a řády.

Už v průběhu druhé světové byla snaha o rozšiřování panázerbajdžánského nacionalismu do sporných oblastí Ázerbajdžánu v severní části Íránu. Důvodem byla snaha o připojení sporného území do Ázerbajdžánské sovětské socialistické republiky. Íránský Ázerbajdžán byl v roce 1941 obsazen sovětskými vojsky, čímž vznikl velmi krátce fungující autonomní stát, který od listopadu 1945 do listopadu 1946 dostával podporu Sovětského svazu. Tento stát byl rozpuštěn poté, co byl perský Ázerbajdžán v listopadu téhož roku sjednocen s Íránem. Tato událost byla jednou z předzvěstí studené války.

Období přelomu 50.-60. let 20. století přineslo proces rusifikace, kdy probíhala snaha o federalizační myšlení a ztotožnění se s jedním sovětským národem. Ve stejném období kleslo dominantní postavení ázerbajdžánské ropy vůči jiným oblastem v Sovětském svazu. Velké naleziště ropy na pevnině bylo z velké míry vyčerpáno a současná naleziště v moři ještě nebyla objevena či bylo rozhodnuto, že jejich těžba je finančně natolik nákladná, že těžba se zde uskutečňovat nebude. Jelikož ropný průmysl tvořil velkou část ázerbajdžánské průmyslové produkce, začal tento region ekonomicky strádat a upadat do strukturální krize. Tu se snažil řešit skrze reformy nově zvolený první tajemník komunistické strany Ázerbajdžánu Hejdar Alijev. Tento ázerbajdžánský rodák měl za sebou již bohatou kariéru před nástupem na nejvyšší pozici ve státě v roce 1969. Alijev byl předsedou bezpečnostního výboru Ázerbajdžánu a následně se stal předsedou ázerbajdžánské KGB. Zkušené elity jako Alijev a Ševardnadze (tehdejší první tajemník komunistické strany Gruzie) stály v čele modernizace svých republik v 70. a 80. letech 20. století, kdy úspěšně potlačovali veřejné projevy nespokojenosti a ve funkcích vystřídali méně schopné byrokraty (King 2008, s. 212). Velkým politickým krokem Alijeva bylo dosazování ázerbajdžánských občanů do nejvyšších pozic. Ve své pozici vydržel 18 let, kdy

po neshodách ohledně politických a socialistických reforem Michaila Gorbačova byl odejit do důchodu.

Koncem 80. let 20. století začala situace v celém Sovětském svazu eskalovat. V Ázerbájdžánu kvůli otázce Náhorního Karabachu začaly etnické rozbroje, které přešly v rozbroje násilné a politické. Nejvyšší vedení Moskvy tyto události přehlíželo a v této době, kdy se začala realizovat reforma glasnost', která vedla ke vzniku nových politických subjektů a svobodnému nezávislému tisku, vypukla celospolečenská, protisovětská, antikomunistická nálada. Nejen běžní občané, ale i disidenti, intelektuálové a političtí aktivisté požadovali konec nefunkčního komunistického systému a skutečné změny (Hlaváček & Romancov 2020, s. 141). Vznikla nová dominantní strana na politický diskurs - Lidová fronta Ázerbájdžánu (PFA). Objevily se velké občanské nepokoje v ulicích. V lednu 1990 se rozhodl předseda Nejvyššího sovětu SSSR, Michail Gorbačov, vydat výnos o vyhlášení výjimečného stavu v Baku. V hlavním městě Baku tvrdě zasáhla Rudá armáda a došlo ke smrti některých demonstrantů a zranění civilistů.

Na rozdíl od Arménie se Ázerbájdžán zúčastnil celosvazového hlasování o zachování unie Svazu sovětských suverénních republik. Po neúspěšném pokusu o sovětský převrat se Ázerbájdžán chopil příležitosti vzniku nezávislého státu a dne 18. října 1991 po celostátním referendu o nezávislosti bylo rozhodnuto o autonomii. V téže době Ázerbájdžán vstoupil do SNS.

Gruzínská sovětská socialistická republika

Sovětský svaz připojil Gruzínskou sovětskou socialistickou republiku do svazu v roce 1922. Od března 1922 do roku 1936 byla spolu s Ázerbájdžánskou sovětskou socialistickou republikou a Arménskou sovětskou socialistickou republikou členem ZSFSR. V roce 1936 byla ZSFSR rozpuštěna a vznikla Gruzínská sovětská socialistická republika.

Klíčovým mužem v Gruzii v době rozpadu již byl Lavrentij Berija. Tento věrný Stalinův spojenec byl prvním tajemníkem ústředního Gruzínského komunistického výboru a následně vedoucí muž ZSFSR. Byl tedy faktickým vládcem Kavkazu v době mezi léty 1931-1938. Lavrentij Berija po celém Zakavkazsku rozšiřoval kult Josifa Vissarionoviče Džugašviliho „Stalina“. Stalin byl původem z Gruzii a právě zde byl kult jeho osobnosti nejintenzivnější. V roce 1934 vznikly velké čistky v Rusku, které ve velké míře zasáhly i jeho rodnou Gruzii. Tento jinak také nazývaný velký teror přinesl politické represe a perzekuce mezi desetitisíci

obyvateli. Snahou bylo zbavit Stalina veškerých domnělých nepřátel. Berija tento proces politických čistek kontroloval na Zakavkazsku. Masové represe vedly ke vzniku vysoké míry sociální mobility v celém regionu. Dle George Tarkhana-Mouraviho (1997) v Gruzii vznikla nová elita, která byla poslušnější vůči režimu. Ačkoliv koncem roku 1938 intenzita teroru opadla, masové zatýkání stále v Gruzii pokračovalo. Kupříkladu na Berijův příkaz byla během několika následujících let otrávena velká část členů abchazské vlády. Po velkých čistkách byl Berija převelen do Moskvy, aby zastával pozici místopředsedy Lidového komisariátu pro vnitřní záležitosti. Gruzie se po jeho odchodu stala silně stalinistickou, řízenou centrální sovětskou vládou (King 2008, s. 194). Novým ústředním tajemníkem Komunistické strany Gruzie se stal Berijův spojenec Kandid Čarkviani.

V období druhé světové války přišla Gruzie o polovinu svých nasazených lidí do bojů, odhaduje se přes 350000 obětí. Ačkoliv boje nikdy nebyly na území Gruzie, Gruzie utrpěla velké ztráty. Po prvních vítězstvích ve válce se sovětská vláda rozhodla k znovuoobnově represí některých etnik v oblasti Gruzie. Stalin v letech 1943-1944 nařídil vyhnání veškerého karačajejsko-balkarského a čečensko-ingušského obyvatelstva na severním Kavkaze jako odvetu za jejich podezření z kolaborace s nacisty. Čečensko-Ingušské autonomní SSR byl odebrat titul svazové republiky a územní vlastnictví potrestaných národů bylo přiděleno jiným sovětským republikám. Vlivem těchto událostí Gruzie obdržela velkou část Karačejevska-Čerkeska a část Abcházie.

Po smrti Josifa Stalina nastal proces destalinizace. Funkci prvního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu začal zastávat Nikita Sergejevič Chruščov. Stalinova smrt přinesla zásadní změny v mocenském uspořádání v Kremlu, a tím i v celém SSSR (Tarkhan-Mouravi 1997). V roce 1953 při zasedání politbyra byl zadržen Lavrentij Berija a po následném soudním procesu byl i popraven. Chruščovův proces destalinizace a popravení Lavrentije Beriji vyvolalo v Gruzii vlnu nespokojeností, neboť jak Berija, tak Stalin, zde měli silný kult osobnosti. Nikita Chruščov při XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu přednesl projev Kult osobnosti, v němž Chruščov vyjádřil nesouhlas a pohrdání s jeho předchůdcem, Stalinem. Gruzínci, zvláště mladí občané, nesli toto „očerňování“ negativně a rozhodli se při výročí narození slavného rodáka vydat do ulic. Tyto demonstrace se konaly v březnovém týdnu, kdy vyjadřovali lítost nad výročím smrti Stalina. Vasilij Mzhavanadze, první tajemník ústředního výboru komunistické strany

Gruzie, rozhodl o armádním zásahu proti studentům, kdy zemřelo přes stovku studentů. Tyto demonstrace předznamenaly budoucí fungování země při procesu destalinizace.

Pod novým vedením Gruzie začal rapidní nárůst korupce v Gruzii. Po celé Gruzii se objevila duální ekonomika, tedy kromě oficiální ekonomiky zde byla šedá neoficiální ekonomika. Tato šedá ekonomika nesla prvky kapitalismu. Enormní korupci v Gruzii si začalo uvědomovat centrální vedení Sovětského svazu a rozhodli se, že hlavní orientace boje proti korupci bude namířena proti stínovým obchodníkům, kteří v době vedení země Mzhavanadzhim prosperovali. V roce 1972 dokonce došlo k odvolání Mzhavanadzeho a nahrazením budoucím ministrem zahraničních věcí ve vládě Michaila Gorbačova, Eduardem Ševardnadzem. Ševardnadze rovněž jako Alijev byli v určité míře autokratičtí osobnosti dějin, ale oba dva bojovali proti korupci ve svých státech. Významným rozhodnutím Ševardnadzeho v Gruzii bylo, že po masivních demonstracích v Tbilisi v roce 1978 prosadil garanci existence gruzínského jazyka a jeho rozvoje. Tyto demonstrace z roku 1978 byly reakcí na nově přijatou sovětskou ústavu z roku 1977, která by gruzínštinu jako oficiální jazyk odstranila (Koplatadze 2021).

V roce 1985 došlo ke jmenování Ševardnadzeho do funkce ministra zahraničních věcí a na jeho místo nastoupil Džumber Patiašvili. Pod jeho vedením docházelo k častým etnickým sporům. Stejně jako v Ázerbajdžánu a Arménii docházelo k problémům díky nově vzniklým doktrínám perestrojka a glasnost'. Po dalším vojenském zásahu při demonstraci v Tbilisi začala situace eskalovat a lidé začali volat po autonomii. Tyto události stály Patiašviliho vedoucí pozici ve straně.

Období 90. let 20. století v Gruzii bylo lemováno událostmi, při kterých docházelo k etnickým střetům, které vyvrcholily v občanskou válku mezi léty 1991-1993 v oblastech Jižní Osetie a Abcházie. O rok dříve, v roce 1990, se konaly v Gruzii první svobodné volby, které nastínily budoucí politický diskurs Gruzie. V roce 1991 se Gruzie odmítla zúčastnit celounijního hlasování o udržení unie a ve stejném roce při republikovém referendu se rozhodla pro nezávislost a o dva roky později Gruzie přistoupila do SNS, kde vydržela až do roku 2008.

Geopolitika Zakavkazska

Arménská republika

Arménie je vnitrozemský stát v zeměpisné oblasti Zakavkazska s hlavním městem Jerevanem. Nachází se severovýchodně od Arménské vysočiny v pohoří Jižní Kavkaz a jeho nížinách, které leží mezi Černým a Kaspickým mořem. S polohou Arménie přímo souvisí pohoří Kavkaz, které určuje její polohu na mapě. Stát se rozkládá na ploše 29 743 km² (CIA 2023a). Arménie sousedí na severu s Gruzíí, na západě s Tureckem, na jihu s Íránem a na východě s Ázerbájdžánem, který má také část svého území na jihozápadě mezi Arménií a Íránem, která se nazývá Nachičevanská autonomní republika.

V Arménii žije 3 miliony obyvatel a je nejmenší zakavkazskou republikou. Etničtí Arméni tvoří 98,1 % populace. Jezidové tvoří 1,2 % a Rusové 0,4 %. Velká část původních Arménů ale žije v diasporách, odhaduje se, že až 9 milionů původních Arménů žije mimo území Arménie. Hlavním důsledkem vzniku těchto diaspor byla osmanská genocida Arménů v letech 1915-1917. Arménie je křesťansky zaměřená země. Přes 92% vyznává Arménskou apoštolskou církev, která je zároveň legislativně uznávaná jako národní církev.

Ekonomika Arménie je primárně zaměřená na export. Měnou Arménie je arménský dram. Nejvýznamnějšími exportovanými produkty jsou měď, tabák, lihoviny a zlato (Armenian National Interests Fund 2019). Mezi 6 hlavních sektorů, které nejvíce přispívají k HDP země, patří průmysl, zemědělství, realitní činnosti, velkoobchod, maloobchod a stavebnictví. Tato odvětví zahrnují zhruba 50% HDP. Arménie vstoupila do Světové banky v roce 1992, krátce po získání nezávislosti v roce 1991, a do Mezinárodního sdružení pro rozvoj vstoupila o rok později, v roce 1993. Jelikož je Rusko hlavním arménským exportním trhem, tak v roce 2015 Arménie formálně vstoupila do Euroasijské hospodářské unie. V roce 2017 je také podepsána komplexní a posílená dohoda o partnerství mezi ní a Evropskou unií, která vstoupila v platnost v roce 2021. *„Tato dohoda poskytuje rámec pro spolupráci EU a Arménie v celé řadě oblastí: posílení demokracie, právního státu a lidských práv; vytváření více pracovních míst a obchodních příležitostí, zlepšování legislativy, veřejné bezpečnosti, čistšího životního prostředí a také lepšího vzdělávání a příležitostí pro výzkum“* (Stano 2021). Ekonomiku Arménie nutně brzdí blokáda hranic ve směru do Turecka a ve směru do Ázerbájdžánu. Velkým ekonomickým přínosem pro HDP Arménie je příliv zahraničního obchodu důsledkem války na Ukrajině a sankcí

proti Rusku, kdy přibývá mnoho ruských podnikatelů v Arménii, jelikož Arménie nemá agresivní politiku vůči Rusku a lze se zde dorozumět rusky.

Arménie je součástí Organizace černomořské ekonomické spolupráce, Organizace spojených národů, Euroasijské ekonomické unie, Světové obchodní organizace, Mezinárodní organizace pro migraci, Organizace islámské spolupráce. Primární evropská integrace je v podobě členství v Radě Evropy.

Arménie od svého vzniku v roce 1991 byla poloprezidentským systémem. Prvním prezidentem byl zvolen předseda karabašského hnutí Levon Ter-Petrosyan, který vedl karabašské hnutí za sjednocení Armény osídleného Náhorního Karabachu s Arménií. V době jeho zvolení vrcholila první válka o Náhorní Karabach a země byla ve velké míře destabilizována. Dále se musel vypořádávat s faktem, že po rozpadu Sovětského svazu byl pokles příjmů Arménie druhý největší v zemích bývalého Sovětského svazu. V roce 1992 při televizním přenosu Levon Ter-Petrosjan obvinil hlavní opoziční stranu Arménskou revoluční federaci ze spolupráce s KGB a o dva roky později tuto stranu zakázal. Ter-Petrosjan byl v roce 1996 znovuzvolen, ale ve funkci vydržel jen dva roky, kdy po intenzivních neshodách s nejvyšším vedením Arménie ohledně mírového jednání o Náhorním Karabachu rezignoval. Příčinou razantního nesouhlasu s mírovým ujednáním, které Ter-Petrosjan vedl a přijal, byla vize Ázerbájdžánu, který ujednal odložení dohody o statusu Karabachu. Dalšími důvody k celospolečenské neoblíbenosti ohledně Ter-Petrosjana bylo obvinění z falšování voleb a kleptokracie. *„Do roku 1998 dominovalo politickému životu země Panarménské národní hnutí, vedoucí širokou proprezidentskou koalici, sestávající mj. i z tzv. reformního bloku a strany Šamiram“* (Kopeček 2012a, s. 17). Strana Šamiram, jejíž kandidátní listinu tvořily především manželky vysokých státních úředníků, byla formálně stranou prosazující práva žen. Po rezignaci prezidenta nastoupil do prezidentské role tehdejší ministerský předseda Robert Kočarjan, který dříve zastával úřad předsedy vlády Náhorního Karabachu a později pod prezidentem Ter-Petrosjanem byl předsedou arménské vlády. Ve volbách porazil budoucího předsedu parlamentu Karen Demirchjana. Kočarjanova kandidatura avšak byla kontroverzní kvůli arménské ústavě, která vyžaduje, aby kandidáti na prezidenta byli občany Arménie, kteří v zemi žili alespoň deset po sobě jdoucích let (Khachatrian & Melkumian 1999). Nejen tento problém musel řešit v prezidentském úřadě.

Ve stejném roce, kdy Robert Kočarjan nastoupil do funkce prezidenta, relegalizoval Arménskou revoluční federaci. Tato strana ho poté následně podporovala spolu s Republikánskou stranou Arménie tehdejšího premiéra Vazgena Sargsjana. O rok později, v říjnu roku 1999, došlo k atentátu. Útok byl proveden na budovu Arménského národního shromáždění, kdy bylo zastřeleno přímo v budově 8 osob. Mezi těmito oběti byli kromě prezidenta dva nejvyšší státní činitelé, a to premiér Vazgen Sargsjan a předseda parlamentu Karen Demirchjan. Následovala ihned rychlá reakce armády. „*Budovu parlamentu v centru Jerevanu obklíčily stovky policistů a vojáků*“ (Demourian 1999). Během vyšetřování v roce 2000 byla vzata v úvahu možnost Kočarjanovy účasti na incidentech, avšak přestože byla zadržena řada osob spojených s Kočarjanem, byly později propuštěny a kromě pěti útočníků nebyl nalezen žádný důkaz, který by Kočarjana nebo kohokoli jiného se střelbou spojoval.

Kočarjan byl všeobecně obviňován z upevňování moci a z přidělování pravomocí sobě samotnému. Po znovuzvolení Kočarjana v roce 2003 se vyrojila velká kritika na zmanipulování voleb. Pozorovatelé z Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě oznámili, že byli přítomni u několika volebních podvodů. Dlouhodobým deklarovaným cílem všech předních arménských představitelů byl přechod na parlamentní demokracii dle západního typu. V průběhu druhého Kočarjanova funkčního období tento proces byl v regresi. V roce 2003 byla Arménská republika 78. v míře korupce v zemi (Transparency international 2003).

V roce 2008 se rozhodl znovu kandidovat předešlý prezident Arménie Levon Ter-Petrosjan o post prezidenta. Jeho protikandidátem byl tehdejší premiér Serž Sargsjana, bratr zavražděného bývalého premiéra Vazgena Sarkgsjana. Odstupující prezident Kočarjan podpořil v kandidatuře Sarkgsjana. Celá volební kampaň probíhala v agresivním stylu, kdy Levon Ter-Petrosjan obviňoval tehdejší vládu z obrovské korupce, a dokonce obviňoval Kočarjana z údajné participace s ozbrojenci, kteří spáchali atentát v roce 1999 v Jerevanu v budově Národního shromáždění. Volby vyhrál tehdejší premiér Sargsjan. V Jerevanu došlo k demonstracím Petrosjanových přívrženců, které byly násilně potlačeny.

Sargsjan nebyl příliš populárním prezidentem a v celé společnosti narůstalo napětí. Třetímu prezidentu Arménie, Sargsjanovi, se nepodařilo uklidnit silně rozdělené občany země, kteří

byli nespokojeni se socioekonomickým vývojem, oligarchickým systémem plným korupce nebo závislostí na ruské energii. Zvláště poslední věc, závislost na ruské energii, rezonovala na demonstracích v roce 2015. Tyto události v roce 2015 dostaly přezdívku elektrický Jerevan. Tyto demonstrace byly avšak odlišné oproti demonstracím předešlým, zvláště výskytem mladých lidí, kteří začali kritizovat režim. Signifikantní pro tyto demonstrace byla kritika ruského vlivu nad regionem, kritika korupce a kritika drahých cen energií. Rozšířený aktivismus obsahoval desítky let frustrace z občanských práv a sociální spravedlnosti (Shahnazarian 2016).

V prosinci roku 2015 proběhlo kruciólní referendum o budoucím fungování země. Referendum se týkalo transformace politického systému Arménie z poloprezidentského systému na systém parlamentní republiky. Ústavní reforma byla v referendu schválena, ale ihned se objevila silná vlna kritiky na legislativní změny, které udělovaly příliš velkou moc. Sargsjan byl obviňován, že si posílenou funkci premiéra připravuje pro sebe, jelikož se předpokládalo, že bude usilovat o post premiéra. Tomu se i tak stalo v roce 2018, po vypršení prezidentského mandátu, neboť byl jmenován do pozice premiéra Arménie.

Výsledkem této skutečnosti vypukly po celé Arménii velké demonstrace. Tato demonstrace, známá jako také #MerzhirSerzhin (odmítněte Sarsgjana), byla vedena předsedou strany Občanská smlouva Nikolou Pašinjanem. Kritika byla směřována proti Sargsjanovi a i proti vládě Republikánské strany Arménie. Obecně byly tyto demonstrace mírové, proto jsou častovány s přídomek sametové revoluce. Po několika dnech protestů byl uvězněn Nikola Pašinjan, ale po jednom dni byl propuštěn. Po týdnu masových demonstrací se rozhodl Sargsjan uznat chybu a rezignoval z pozice premiéra země. V Arménii došlo k politickému zlomu. Po měsíci od vypuknutí demonstrací byl zvolen Nikola Pašinjan premiérem Arménie. Arméni tímto krokem svrhli bývalou vládu a ukončili dominantní pozici Republikánské strany Arménie, čímž přerušili kontinuitu arménského postsovětského systému (Hlaváček & Romancov 2020, s. 139). V předčasných volbách v roce 2021 vyhrála strana Strana občanské smlouvy ve volbách a Nikola Pašinjan se stal opět premiérem. V roce 2022 byl zvolen jako poslední prezident Vahagn Chačaturjan.

Diplomatické vztahy Arménie se sousedními zeměmi

Diplomatické vztahy s Gruzii

Se sousední Gruzii udržuje Arménie spíše přátelské vztahy. Pro obě dvě země je strategická poloha druhého státu z důvodu mezinárodního obchodu. Jelikož obě dvě země jsou sousedé rozdílných klíčových strategických partnerů jednotlivých zemí, využívají spolupráci zvláště na transport svého zboží, kapitálu a osob. V případě Gruzie se jedná o strategické partnery v podobě Turecka a Ázerbájdžánu. V případě Arménie je klíčovým partnerem Rusko, se kterým nemá pevninskou hranici a je tedy nuceno exportovat a importovat vše na pevnině přes Gruzii. Paradoxem těchto bilaterálních vztahů je, že nejvíce strategičtí spojenci jednoho státu jsou největším nepřítelem státu druhého. Důraz arménské vlády na dobré vztahy s Gruzii je způsoben skutečností, že gruzínské dálnice sloužily jako jediné přímé spojení Arménie s okolním světem kvůli ázerbájdžánskému embargu na arménské plynovody a dopravní trasy. Kvůli uzavřeným hranicím a blokáde ze strany Turecka a Ázerbájdžánu poskytují Gruzie a Írán jediné spojení Arménie s vnějším světem (Tarkhan-Mouravi 2017). Druhým důležitým faktorem v arménsko-gruzínských vztazích je fakt, že velká diaspora Arménů žije v Ázerbájdžánu a arménská vláda se je snaží chránit, proto udržují přátelské vztahy. Největší výzvou těchto diplomatických dohod je aktuální postoj jednoho státu k nepříteli druhého státu. Gruzie vnímá velmi negativně přátelské a obchodní vztahy Arménie s Ruskem, Arménie vnímá zase negativně přátelské vztahy Gruzie s Ázerbájdžánem a Tureckem. V aktuální době Arménská republika a Gruzie podepsaly téměř 120 mezinárodních smluv, dohod, memorand a protokolů, které zahrnují téměř všechny aspekty bilaterálních vztahů (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia 2023).

Diplomatické vztahy s Ázerbájdžánem

Vztahy mezi Arménií a Ázerbájdžánem jsou nepřátelské. V roce 1988, kdy ještě obě dvě země byly součástí Svazu sovětských republik, došlo ke válce o Náhorní Karabach (Republika Arcach). V tomto sporném území, které se rozkládá v jihovýchodní části Malého Kavkazu, jsou Arméni převládajícím etnikem. V letech 1918-1920 proběhla válka o spornou provincii Sjunik, o sporné území Nachičevanu a zvláště o sporné území Náhorního Karabachu. Válka skončila nerozhodným výsledkem a v průběhu existence Sovětského svazu bylo vyloučené, že se státy znova pokusí zaútočit vojensky na druhý stát. V roce 1985

po nástupu Michaila Gorbačova a zavedení glasnosti a perestrojky začaly v Arménii velké demonstrace, které se týkaly nejen Náhorního Karabachu. Jelikož ale Náhorní Karabach a ostatní události v Ázerbájdžánu úzce souvisely s děním v Arménii, bylo jasné, že otázka oblasti Náhorního Karabachu bude v brzké době hlavním tématem. O tři roky později, v únoru 1988, odhlasoval Sovět Náhorního Karabachu připojení k Arménské sovětské socialistické republice. Ačkoliv nejvyšší vedení Sovětského svazu s tímto nesouhlasilo, tato skutečnost se o rok později stala. V roce 1989 přijaly okresní rada Náhorního Karabachu a arménský parlament společnou rezoluci, v níž oznámily sloučení obou správních jednotek (King 2008, s. 214). Střet trval od roku 1988 do roku 1994 a o život přišlo zhruba 40000 lidí. V roce 1994 byl podepsán Biškecký protokol, který definoval ovládané území. Prostředníkem vyjednávání se stalo Rusko a bylo dohodnuto příměří mezi třemi ministry obrany jednotlivých zemí, republiky Arménie, republiky Ázerbájdžánu a republiky Arcach.

Diplomatické a menší ozbrojené střety na hranicích se však po míru děly stále. Zlomovým rokem byl rok 2020, kdy v říjnu tohoto roku Ázerbájdžán vytvořil útočnou linii na hranici republiky Arcach. Všechny tři tyto státy vyhlásily stanné právo a mobilizaci. Arménie a Arcach vyhlásily plnou mobilizaci a Ázerbájdžán částečnou. Ázerbájdžán se odkazuje na čtyři rezoluce Rady bezpečnosti OSN a dvě rezoluce Valného shromáždění OSN i rozhodnutí mnoha mezinárodních organizací, které požadují stažení okupačních arménských sil z Náhorního Karabachu a sedmi dalších okupovaných oblastí Ázerbájdžánu (Rehimov & Alijev 2020). Ještě v říjnu tohoto roku bylo dohodnuto arménským a ázerbajdžánským ministrem zahraničí příměří. Výsledkem příměří bylo podstoupení sporných provincií pod kontrolu Ázerbájdžánu, kdy Ázerbájdžán získal kompletní hranici s Íránem a garantovaný koridor do Nachičevanské autonomní republiky. Lachinský koridor, který představuje jediné spojení mezi Arménií a republikou Arcach, je aktuálně pod ruskou kontrolou.

Od roku 2021 se začaly dít další menší potyčky na hranicích obou zemí, které podrývají oboustranně dohodnuté příměří. 6. října roku 2022 se na summitu Evropského politického společenství v Praze potkali aktuální prezident Ázerbájdžánu Ilham Alijev a premiér Arménie Nikola Pašinjan. Arménie a Ázerbájdžán na summitu potvrdily svůj závazek k chartě Organizace spojených národů a deklaraci z Almaty z roku 1991, jejímž

prostřednictvím oba vzájemně uznávají svou územní celistvost a suverenitu (Husejnov 2022).

Vztahy tedy mezi Ázerbájdžánem a Arménií jsou neustále vyhrocené. Blokáda některých základních zdrojů a nulová materiální spolupráce trvá. Do hry postupně začíná podle některých analytiků vstupovat sousední Írán, který dle nich má podporovat Arménií v boji proti Ázerbájdžánu. Írán tedy představuje vážnou hrozbu pro bezpečnost Ázerbájdžánu, protože aktivně spolupracuje s Arménií ve vojenské i hospodářské oblasti.

Diplomatické vztahy s Íránem

Íránská islámská republika představuje pro Arménií klíčového partnera v regionu. Historicky jsou tato dvě území spjata. Velká část území Arménie byla v minulosti součástí Persie. I toto je jeden z důvodů četné arménské diaspory v Íránu. Írán představuje pro Arménií společně s Gruzii dva sousedy, kteří neblokují hranice Íránu. Naopak Írán napomáhá energetickému zabezpečení Arménie, která v důsledku nemusí být energeticky přímo závislá na Ruské federaci. Efektivní spolupráce mezi oběma zeměmi byla zaměřena zejména na energetiku, dopravu, ochranu životního prostředí, meziregionální, vědecko-vzdělávací a kulturní sféru (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia 2022). Na hraniční řece Arax vznikají vodní elektrárny, které hlavně napomáhají k výrobě energie pro Írán.

Arménií lze vnímat jako „bránu do Evropy“ pro Írán. Írán spatřuje v Arménií strategického partnera z geopolitických důvodů, kdy se obává expanzivní politiky Turecka a úzkého napojení Ázerbájdžánu s USA a Izraelem.

Diplomatické vztahy s Tureckem

Arménsko-turecké vztahy jsou nepřátelské a státy až do roku 2022 nenavazovaly diplomatické vztahy. Vztahy mezi Osmany a zakavkazskými uskupeními byly téměř vždy nepřátelské. Vrchol nepřátelství vyvrcholil v letech 1915-1917, kdy podle nejhorších scénářů bylo vyvražďeno jeden a půl milionů Arménů. Turecko do dnešní doby popírá, že by to byla genocida a snaží se všemožnými prostředky minimalizovat diskusi o těchto

událostech. „*Od zrodu Turecké republiky bylo vyvíjeno společné úsilí s cílem odstranit jakoukoli zmínku o Arménech a jejich utrpení, aby nedošlo k podkopání postavení rodičoho se státu v rámci společenství národů*“ (Galitsky 2021). Tato událost bude provázet veškeré diplomatické vztahy Arménie s Tureckem.

Při vzniku Arménské republiky se rozhodlo Turecko nezávislost uznat, ale ke vzniku diplomatických vztahů požadovali konec debaty o arménské genocidě a o uznání arménsko-turecké hranice z dob Kerské smlouvy. Na tyto podmínky Arménie nepřistoupila a i toto bylo jednou z příčin, že při vypuknutí 1. války o Náhorní Karabach se Turecko přidalo na stranu Ázerbájdžánu a rozhodlo se vytvořit blokádu arménských hranic. Tato blokáda pokračovala i po válce, kdy Turecko dokonce stavělo projekty, které měly Arménii izolovat od klíčových surovin. Všechny strategické projekty, které Turecko iniciovalo v tomto regionu, obchází hranice Arménie.

Otázka uznání arménské genocidy byla velkým tématem při žádostech Turecka o vstup do Evropské unie. Už v roce 2005 zákonodárci ze všech francouzských politických stran vyzvali Turecko, aby uznalo vyvraždění Arménů jako součást své historie, protože by to podpořilo jeho aspirace na členství v EU (Deutsche Welle 2005). V roce nakonec 2009 došlo k vyvrcholení fáze snižování napětí mezi oběma státy, kdy ministři zahraničí Turecka a Arménie podepsali v Curychu Curyšský protokol. Tento protokol obsahoval formální dohodu o otevření hranic a zahájení diplomatických vztahů. Podpis této smlouvy vyvolal vlnu nespokojenosti v Arménii, kdy se Arměňanům zdálo, že došlo k ústupkům v otázce uznání genocidy. Tento protokol nakonec nebyl ratifikován.

Koncem roku 2021 začal proces normalizace vztahů mezi těmito dvěma zeměmi. Obě dvě země v roce 2022 jmenovaly speciální vyslance pro normalizaci vztahů. Postupně proběhla čtyři setkání oněch zástupců v roce 2022. Vrchol snah o tuto normalizaci bylo navázání diplomatických vztahů mezi premiérem Arménie Nikolou Pašinjanem a Recepem Tayyipem Erdoğanem. V červenci roku 2022 proběhl telefonický hovor mezi Nikolou Pašinjanem a Recepem Erdoğanem. Vedoucí představitelé zdůraznili význam, který přikládají procesu dvoustranné normalizace mezi svými národy, který byl měl přispět k posílení míru a stability v oblasti (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022). Ještě v říjnu došlo

k osobnímu setkání těchto dvou nejvyšších činitelů v Praze na summitu Evropského politického společenství.

V roce 2023, měsíc po umožnění arménskému letectvu vstupu do tureckého letového území, došlo 7. února k ničivému zemětřesení na území Turecka. Premiér Arménie den po ničivém zemětřesení měl telefonický hovor s tureckým prezidentem, kde vyjádřil soustrast a nabídl humanitární pomoc. *„Turecko-arménská hranice se otevřela, byť krátce, poprvé za tři desetiletí, aby umožnila průchod arménské humanitární pomoci určené obětem masivního zemětřesení v Turecku a Sýrii“* (Kucera 2023).

Diplomatické vztahy s Ruskem

Základem současných rusko-arménských vztahů je dlouhá historie vzájemného náboženského a politického porozumění. Přátelské vztahy mezi Arménií a Ruskem jsou čistě pragmatické a v posledních letech se rapidně zhoršují. Arménie je ekonomicky chudou a nesoběstačnou zemí a zároveň má nepřátelské vztahy s okolními zeměmi. Během první karabašské války uzavřelo Turecko hranice s Arménií, aby vyjádřilo podporu Ázerbájdžánu, který z důvodů ekonomických, náboženských a etnických podporuje. Díky své poloze státu a vlivem zahraničních embarg je Arménie nucena spoléhat se jen na jednu velkou ruskou ekonomiku, která jí bude napomáhat. Dále v Ruské federaci je velká arménská diaspora.

Důsledky přátelských vztahů s Ruskou federací byla nepřímá vojenská pomoc v první válce o Náhorní Karabach. V tomto období se vztahy mezi Ruskou federací a republikou Arménie prohloubily. Vrcholem těchto přátelských stavů bylo vyjednávání o vstupu Arménie do celní unie v roce 2013. Arménie měla v této době dvě antagonické možnosti mezinárodní integrace. Na jedné straně bylo vyjednávání o vstupu do celní unie s Ruskou federací, na straně druhé bylo vyjednávání o asociační dohodě s Evropskou unií. Arménie se rozhodla pro užší spolupráci s Ruskou federací, která se neslučovala s asociační dohodou. Představitelé EU opakovaně dali najevo, že dohoda „není slučitelná“ s možným arménským členstvím v obchodním bloku vedeném Ruskem (RadioFreeEurope, Radio Liberty 2013). Arménie se tedy rozhodla pro politiku zaměřenou na užší spolupráci s Ruskou federací

a vstoupila do transformované celní unie, která nabyla nového názvu a funkčnosti pod názvem Euroasijská hospodářská unie.

K ochlazení přátelských vztahů došlo v roce 2018, kdy po „arménské sametové revoluci“ nastoupil do vedení země Nikola Pašinjan. V Rusku není vnímán pozitivně a je kritizován za jeho vřelé vztahy se západními mocnostmi. Rusko nesouhlasilo s tehdejší směřováním země a zároveň nesouhlasilo se zahraniční politikou Arménie. Hlavním důsledkem aktuálních turbulentních vztahů s Ruskem bylo rozhodnutí Ruska, kdy několikrát odmítlo žádosti Arménie o pomoc v 2. válce o Náhorní Karabach, ačkoliv by to měli učinit prostřednictvím šestičlenné Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (CSTO), které je Arménie součástí. Rusko se rozhodlo v tomto konfliktu stát na straně Ázerbájdžánu. Rusko zároveň obvinilo Arménii z neúspěchu mírových rozhovorů s Ázerbájdžánem ohledně sporné oblasti Náhorního Karabachu (Aljazeera 2023).

Budoucí vztahy mezi těmito státy je obtížné predikovat, jelikož konflikt na Náhorním Karabachu stále probíhá a velkou část diplomatických jednání provádí Ruská federace ohledně války s Ukrajinou.

Diplomatické vztahy s USA

Po zániku Sovětského svazu a získání nezávislosti Arménie navázaly USA a Arménie v roce 1992 diplomatické styky. Diplomatické vztahy mezi těmito zeměmi lze hodnotit jako přátelské a funkční. Zejména po převratu v Arménii v roce 2018 a následné změně vlády se vztahy mezi Arménií a USA posílily. USA napomohly arménskému úsilí o demokratizaci a podpořily občanskou společnost a hospodářský rozvoj.

Nicméně některé problémy, jako například dlouhotrvající konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem o Náhorní Karabach, mají na vztahy mezi oběma národy stále vliv. Spojené státy naléhavě vyzývají k dodržování územní celistvosti a svrchovanosti Arménie a k podpoře mírového řešení této otázky. Dalším významným problémem jsou vztahy Arménie s Ruskem, které jsou pro Arménii zásadní z hlediska bezpečnosti a hospodářských zájmů. V důsledku toho mohou existovat obavy, že se Arménie stane na Rusku příliš závislou, což by mohlo bránit budoucí spolupráci s USA.

Diplomatické vztahy s EU

Oficiální vztahy mezi Arménií a EU byly navázány v roce 1991 a od té doby probíhá rozsáhlá spolupráce. V posledních letech se tyto vazby upevnily a EU se stala jedním z nejvýznamnějších spojenců Arménie v oblasti politiky, obchodu a občanské společnosti.

V roce 2017 EU a Arménie uzavřely komplexní dohodu o spolupráci s cílem posílit hospodářské vazby a podpořit reformy v oblasti demokracie, lidských práv a právního státu. Dohoda zahrnuje obchodní a hospodářská opatření, která zlepšují ochranu práv duševního vlastnictví a umožňují neomezený obchod mezi Arménií a EU. Arménie a EU spolupracují na podpoře udržitelného rozvoje a ochraně životního prostředí.

V aktuální době, v roce 2023, proběhl úspěšně dialog o nasazení civilní mise Společné bezpečnostní a obranné politiky v Náhorním Karabachu. V lednu 2023 rozhodla Evropská rada o nasazení civilní mise. Cílem mise bude přispět ke stabilitě v arménských příhraničních oblastech, budovat důvěru na místě a zajistit prostředí příznivé pro normalizační úsilí mezi Arménií a Ázerbájdžánem podporované EU (European Council 2023).

Členství v Evropské unii je aktuálně nepravděpodobné, rovněž jako udělení statusu kandidáta o členství v Evropské unii. Dlouhodobě je pravděpodobnější užší spolupráce s Ruskou federací a Islámskou republikou Írán.

Diplomatické vztahy s Českou republikou

Po roce 1993 navázaly obě dvě země diplomatické styky. Obě dvě země mají konzulát druhé země na svém území. Spolupráce je zaměřená na obchod a evropskou integraci. Česká republika uznala arménskou genocidu jako genocidu.

Ázerbájdžánská republika

Ázerbájdžán je vnitrozemský stát v zeměpisné oblasti Zakavkazska s hlavním městem Baku. S polohou Ázerbájdžánu přímo souvisí pohoří Kavkaz, které určuje jeho polohu na mapě. Ázerbájdžán je státem transkontinentálním, jelikož představuje hranici Evropy a Asie.

Východní hranici Ázerbájdžánu tvoří Kaspické moře, na jihu Írán, na severu a západě pak Gruzie, Rusko, Arménie. Na severozápadě Nachičevanské republiky sousedí Ázerbájdžán s Tureckem. Celková rozloha Ázerbájdžánu je 86 600 km² a je největší kavkazskou republikou.

V Ázerbájdžánu bydlí lehce přes 10 milionů obyvatel a je nejlidnatější zakavkazskou republikou. Ázerbájdžánci tvoří 91,6 % celkové populace Ázerbájdžánu. Leighové 2 %, Rusové 1,3 %, Arméni 1,3 %, Talyšové 1,3 % a ostatní 2,4 %. Ázerbájdžán rovněž jako ostatní zakavkazské republiky má velmi početnou diasporu v zahraničí. Primárně v severní části Íránu. V Ázerbájdžánu je 97,3 % populace muslimského vyznání (CIA 2023b). Dominantní postavení v Ázerbájdžánu má šíitský islám, který má podíl na 85% muslimských věřících.

Ekonomika Ázerbájdžánu je primárně orientovaná na vývoz ropy a zemního plynu, čehož důsledkem má nejvyšší míru HDP v celém Zakavkazském regionu. Hlavní měnou je ázerbájdžánský manát. Kromě zemního plynu a ropy patří mezi další vývozy Ázerbájdžánu cukr, ovoce, kovy a polymery (Trading Economics 2022). Ihned po vzniku Ázerbájdžánské republiky v roce 1991 se začal Ázerbájdžán ekonomicky integrovat do organizací jako jsou Světová banka, Mezinárodní měnový fond, Evropská banka pro obnovu a rozvoj či Asijská rozvojová banka. Ázerbájdžán disponuje klíčovým ropovodem Baku-Tbilisi-Ceyhan. Tento ropovod začíná na ropných polích v Šah Deniz, pokračuje přes Gruzii, kdy ze strategických a politických důvodů kompletně míjí území Arménie. Dále ropovod pokračuje přes sever Turecka na jih do tureckého přístavu v Ceyhan, odkud je distribuován dále do ostatních zemí. Téměř celá ekonomika Ázerbájdžánu se odvíjí od vývozu ropy a zemního plynu. V roce 1994 byla podepsána „Ázerbájdžánská smlouva století“, kdy se dohodla státní ropná společnost Ázerbájdžánu se zahraničními investory na dohodě o sdílení výroby. Bohatství z ropy přineslo Ázerbájdžánu titul „Kavkazského ekonomického tygra“. V posledních letech došlo k budování velkých projektů po celém Ázerbájdžánu, které cílí na zvýšení úrovně života v Ázerbájdžánu a zlepšení mezinárodního profilu. Vrcholem procesu zlepšování mezinárodního profilu země bylo uspořádání prvních evropských neolympijských her v roce 2015 v Baku. Dále výtědky z ropy a plynu nejen zajistily celkovou rekonstrukci ázerbájdžánské armády, která byla vnímána jako národní

priorita, ale i nedávno dokončenou strategickou železnici Baku-Tbilisi-Kars (Hlaváček & Romancov 2020, s. 143). Rizikem pro ázerbájdžánský ekonomický růst je vysoká míra korupce a stále probíhající konflikt s Arménií o oblast Náhorního Karabachu.

Ázerbájdžánská republika je členem Rady Evropy, Mezinárodního měnového fondu, Světové banky, Světové zdravotnické organizace, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Partnerství pro mír NATO, Rady euroatlantického partnerství, Evropské banky pro obnovu a rozvoj a Světové zdravotnické organizace.

Ázerbájdžánská republika je od svého vzniku v roce 1991 poloprezidentskou republikou. Lze ji ale i považovat za autoritativní režim s prvky sultanismu. Ázerbájdžán vyhlášením nezávislosti na Sovětském svazu se dokázal v menší míře odpoutat od kritizovaného komunistického vedení a zahájil proces demokratizace a pluralismu politických stran. Ve stejné době ale zároveň probíhají etnické boje v oblasti Náhorního Karabachu, kdy proti sobě stojí Ázerbájdžán a Arménie. Prvním prezidentem nezávislého Ázerbájdžánu se stal Ajvaz Mutalibov, který už v roce 1990 byl jmenován nejvyšším radou Ázerbájdžánské sovětské socialistické republiky do pozice prezidenta ASSR, ale zároveň obhájil svůj prezidentský post, kdy jako jediný kandidující kandidát v roce 1991 vyhrál ve volbách. Mutalibov byl kritizován za neúspěchy v první válce o Náhorní Karabach. Kritika vyvrcholila do momentu, kdy Mutalibov byl svržen hned na jaře roku 1992 protikomunistickou, převážně nacionalisticky orientovanou Lidovou frontou Ázerbájdžánu v čele s Abulfazem Elčibejem (Hlaváček & Romancov 2020, s. 141).

Abulfaz Elčibej dokázal ve funkci v průběhu jednoho roku docílit úplného stažení sovětské 4. armády z oblasti Ázerbájdžánu a pod jeho vedením slavil Ázerbájdžán vojenské úspěchy v oblasti Náhorního Karabachu. Elčibej byl o rok později svržen pučem provedeným tzv. gandzáckou brigádou pod velením Surata Husejnova (Kopeček 2012a, s. 24). Jeho nástupcem se měl stát Hejdar Alijev. Hejdar Alijev, který byl od roku 1969 prvním tajemníkem komunistické strany Ázerbájdžánu, měl téměř až do pádu SSSR nejvyšší pozici ve vedení země. Od roku 1990 byl předsedou Nejvyššího shromáždění Nachčivánské autonomní republiky. Zde se stal v roce 1992 předsedou strany Nová ázerbájdžánská strana. Když v roce 1992 gandzácká brigáda došla do hlavního města Ázerbájdžánu, Elčibej byl

už na útěku do svého rodného Nachčivanu. V roce 1993 byl po celonárodním referendu Elčibej zbaven funkce prezidenta a prezidentem byl zvolen Hejdar Alijev. Premiérem země se stal Surat Husejnov. Elčibejův proces demokratizace, který se snažil nastolit, byl nahrazen budováním národní identity a upevňováním režimu.

Zástupci Ázerbájdžánu, Arménie a odštěpené Náhorní karabašské republiky podepsali v květnu 1994 s Alijevovým požehnáním dohodu o příměří, která ukončila nepřátelské akce v Náhorním Karabachu a jeho okolí. Ve stejném období Alijev ratifikuje mezinárodní smlouvu, „smlouvu století“, která umožnila západním společnostem těžbu ropy v Kaspickém moři. Po „smlouvě století“ bylo uzavřeno 31 mezinárodních dohod s největšími světovými ropnými společnostmi o dalších nalezištích v ázerbájdžánské části Kaspického moře. Podepsáním této smlouvy začal dlouholetý proces akumulace moci a peněz. Rizikem této smlouvy si byl vědom aktuální premiér Surat Husejnov a ve stejném roce, kdy byla smlouva podepsána, se pokusil o údajný vojenský puč. Vojenský puč byl potlačen a Husejnov utekl do Ruské federace. V roce 2004 mu byla udělena milost, ač byl odsouzen k doživotnímu trestu.

Ve volbách, které byly mezinárodními pozorovateli ostře kritizovány za nedodržování demokratických standardů, byl Alijev v roce 1998 znovu zvolen do pozice prezidenta (Bransten 2003). Jeho druhé funkční období bylo kritizováno kvůli nárůstu míry korupce a nedemokratických postupů. Míra korupce začala růst a k roku 2022 je Ázerbájdžán 157. zemí v indexu míry korupce ze 180 zkoumaných zemí (Transparency International 2022a). Ve funkci vydržel do roku 2003, kdy se ze zdravotních důvodů vzdal další prezidentské kandidatury a zvolil jako jediného prezidentského kandidáta své strany Nová ázerbájdžánská strana svého syna Ilhama Alijeva. Ten v roce 2003 vyhrál v prezidentských volbách, které byly mezinárodně kritizovány za svoji nedemokratičnost.

Ilham Alijev ihned od začátku mandátu navázal na svého předchůdce a pokračoval ve velkých represích vůči opozici, aktivistům a novinářům. Jeho první funkční období bylo ve znamení velkých demonstrací v ulicích Ázerbájdžánu, které byly vždy potlačeny. Velkým motivem k pořádání demonstrací se stala smrt ázerbájdžánského novináře Elmara Husejnova, který byl za neobjasněných důvodů nalezen mrtev. Základní lidská práva a svoboda slova začala být po celém Ázerbájdžánu ještě intenzivněji potlačována. Všechny

tyto události se však děly ve stínu ekonomických a strategických úspěchů Ázerbájdžánu, jakým bylo kupříkladu vybudování ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan. Dále se v prvním funkčním období musel Ázerbájdžán znovu v roce 2008 zaobírat konfliktem v oblasti Náhorního Karabachu. Boje na území Náhorního Karabachu vypadaly jako nejvýznamnější porušení dohody o příměří mezi Baku a Jerevanem za poslední roky (RadioFreeEurope, RadioLiberty 2008).

V roce 2008 byl znovuzvolen do pozice prezidenta Ilham Alijev, kdy vyhrál drtivým způsobem i za přispění bojkotu voleb opozičními stranami. O rok později v roce 2009 proběhlo klíčové referendum, které nasměrovalo Ázerbájdžán ještě k větší nesvobodě a nedemokratičnosti. Ázerbájdžán odhlasoval zrušení dvouletého prezidentského limitu země, čímž dal prezidentu Ilhamu Alijevovi šanci vládnout doživotně za předpokladu, že bude i nadále vyhrávat znovuzvolení (Antidze & Robinson 2009). V roce 2012 se konaly velké demonstrace v Baku, které upozorňovaly na cenzuru tisku a nedodržování základních práv a svobod. Tyto demonstrace se konaly souběžně s Eurovision Song Contest, který v předešlém roce Ázerbájdžán vyhrál. Při budování haly, kde se tato událost měla konat, došlo k násilnému vystěhování části městských bloků. *„Zatímco Ázerbájdžán se hlásí do pěveckých soutěží, jejich novináři sedí ve vězení“* (Gogia 2012). Další kritika, která byla na Eurovision Song Contest směřována, byla ze sousedního Íránu, který se domníval, že tato akce slouží jen jako glorifikace homosexuality a žádal Ázerbájdžán o odstoupení od pořádání soutěže.

Po umožněné změně ústavy o neomezeném počtu mandátů prezidenta, které může člověk obdržet, vyhrál Ilham Alijev ve volbách o post prezidenta a započal své 3. funkční období. O rok později, kdy zároveň Ázerbájdžán předsedal Radě Evropy, došlo k rozhodnutí zakázat veškerá zahraniční média a začalo intenzivní umlčení opozice. Souběžně se zatýkáním novinářů probíhala reforma ústavy, která redistribuovala širší pravomoci prezidenta. V roce 2017 byly zavedeny zákony, které omezují svobodná média na internetu. V roce 2022 byly 154. zemí ze 180 v indexu svobody slova (Reporters Without Borders 2022). Dále opakovaně dochází po celém Ázerbájdžánu k potlačování homosexuality, kdy Ázerbájdžán dosahuje nejnižších hodnot v akceptaci LGBTQIA komunity. Dle organizace Freedom House je Ázerbájdžán konsolidovaným autoritářským režimem (2021).

V roce 2018 Ilham Alijev jako jediný kandidát na post prezidenta zvítězil ve volbách. Volby se konaly v období, kdy Ázerbájdžán byl vyšetřován v kauze Ázerbájdžánské prádelny, kdy bylo odhalen obrovský komplexní program na praní špinavých peněz. Většina z napojených společností, které praly špinavé peníze, byla napojena na rodinu Alijevových. Ázerbájdžán dlouhodobě provádí tzv. kaviárovou diplomacii. Kaviárová diplomacie je lobbistická taktika používaná Ázerbájdžánem, která spočívá v zasílání nákladných pozvánek zástupcům zahraničních vlád a mezinárodních organizací na náklady přijímající země. V roce 2020 pod vedením Alijeva došlo k druhé válce o Náhorní Karabach, která skončila vítězstvím pro Ázerbájdžán, kdy bylo znovudobyto v minulosti ztracené území.

Diplomatické vztahy Ázerbájdžánu se sousedními státy

Diplomatické vztahy s Gruzii

Vztahy mezi Ázerbájdžánem a Gruzii jsou velice přátelské. Oba dva státy uzavřely mnoho obchodních, bezpečnostních a energetických smluv o spolupráci. Pod Ševardnadzeho vedením podepsaly Gruzie a Ázerbájdžán v únoru 1993 komplexní smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemných vztazích, která zahrnovala klauzuli, že Gruzie nesmí přeprodávat nerostné bohatství (ropa, zemní plyn) do sousední Arménie. Gruzie představuje klíčového partnera pro bezpečnost v regionu a i pro transport klíčového vývozního artiklu, ropy. Největším ropovodem je Baku-Tbilisi-Ceyhan. Dalším ropovodem je Baku-Tbilisi-Erzurum, který byl postaven pro přepravu zemního plynu z pole Shah Deniz na gruzínsko-turecké hranici (Southern Gas Corridor 2017). Třetím ropovodem je ropovod Baku-Supsa, který je v současné době z bezpečnostních důvodů na dobu neurčitou odstaven.

Diplomatické vztahy s Ruskem

Diplomatické vztahy Ruska s Ázerbájdžánem jsou specifické. Leč je ideovým spojencem Ruska Arménie, tak Ázerbájdžán představuje pro Rusko strategického obchodního spojence. Dle Tima Marshalla patří Ázerbájdžán k zemím s neutrální vazbou na Rusko, neboť má vlastní energetickou bezpečnost a není závislý na obchodu s Ruskem (2018, s. 27). Od vzniku Ázerbájdžánské republiky bylo směřování politiky protiruské. Alijevovi předchůdci odmítali intenzivní vztahy s Ruskem. Arménie byla vyzbrojována ve válce o Náhorní Karabach, jelikož na rozdíl od Ázerbájdžánu je součástí Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti. S příchodem Alijeva začala užší spolupráce Ruské federace s Ázerbájdžánskou republikou.

K narušení vztahů mezi těmito dvěma zeměmi došlo v roce 2010, kdy byla podepsána smlouva mezi Arménií a Ruskem, která prodlužovala ruskou vojenskou přítomnost v Arménii, výměnou za bezpečnostní záruky. Arménie rovněž zadala Rusku zakázku na výstavbu dvou nových jaderných reaktorů (O'Rourke, Breffni 2010). K hlavní eskalaci vztahů došlo v roce 2012, kdy se státy nedohodly na prodloužení smlouvy o pronájmu radiové stanice Gabala.

Ruská federace se rozhodla po období navazování bližších vztahů Arménie s Evropskou unií pro uvolnění vztahů s Ázerbájdžánem. V tomto období probíhalo v Rusku bilancování strategických vztahů na Kavkaze. Po arménské revoluci #MerzhirSerzhin v roce 2018 došlo k rapidnímu zhoršení vztahů Arménie s Ruskem. Tato revoluce zapříčinila neochotu Ruska podpořit Arménii v druhé válce o Náhorní Karabach. V současném období Ruská federace po podepsání trilaterální dohody má v nárazníkových zónách Náhorního Karabachu svůj kontingent.

Diplomatické vztahy s Íránem

Íránská islámská republika hned po vzniku Ázerbájdžánu usilovala o přátelské vztahy. V Ázerbájdžánu spatřoval Írán potenciál pro rozšíření islámské revoluce. Ázerbájdžán však přišel s koncepcí secesionismu „Velkého Ázerbájdžánu“ a za strategického partnera si vybral Turecko. Následkem tohoto íránského zklamání bylo podpora křesťanské Arménie v první válce o Náhorní Karabach. Dalším důvodem k apatii budování vztahů byla ázerbájdžánská úzká spolupráce s Izraelem, který pomáhal ve válce Ázerbájdžánu.

Snaha Ázerbájdžánu o sjednocení „Velkého Ázerbájdžánu“ je způsobena historickou četnou populací v Íránu. *„Ázerbájdžánská republika zahrnuje pouze část toho, co ve skutečnosti považujeme za Ázerbájdžán: druhá část Ázerbájdžánu se nachází v severozápadním Íránu“* (Nassibli 1999). Po krizích v 90. letech došlo ke zlepšování diplomatických vztahů Ázerbájdžánu a Íránu. V roce 2005 došlo k slavnostnímu otevření íránského plynovodu do enklávy Ázerbájdžánu Nachičevanu. Vztahy opět ochladly o rok později, kdy byl dokončen plynovod z Íránu do Arménie, který pomohl Arménii zbavit se maximální závislosti na plynu z Ruska. Arménie, která představuje úhlavního nepřítele Ázerbájdžánu, se tímto krokem snažila navázat lepší vztahy s Íránem kvůli obecné ekonomické blokádě, která je na Arménii uvalena.

Po vzájemných kulturních a politických neshodách došlo k jednostrannému zrušení vízového režimu pro ázerbájdžánské občany. Ázerbájdžán reagoval podpořením amerických sankcí na Írán. Následovalo oboustranné zatýkání osob a vydírání protistran. Írán se kupříkladu postaral o vznik ozbrojeného hnutí Husejnijún, které je podobné Hizballáhu, jehož cílem je svrhnout vládu a založit teokratický stát Karimah v Ázerbájdžánu po vzoru Íránu (Mammadov & Rzayev 2023). Írán však nedosahuje úspěchů s touto politikou, jelikož je kritizován všeobecnou ázerbájdžánskou společností, leč rovněž šíitskou, za aktivní diplomatickou spolupráci s Íránem. Na podporu Spojených států, které v roce 2018 znovu zavedly sankce vůči Íránu, Ázerbájdžán zakázal obchod s ropou a plynem s touto zemí, což vyvolalo nepřátelství íránských orgánů vůči Ázerbájdžánu. Jednou z reakcí bylo íránské vojenské cvičení na ázerbájdžánské hranici v roce 2020.

Ázerbájdžánské úřady opakovaně informují o tajném vyzbrojování Arménie Íránem a vytváření tedy proxy wars na území Náhorního Karabachu. Po útoku na ambasádu v Teheránu v lednu 2023, při kterém byl zabit šéf bezpečnosti a dva důstojníci byli zraněni, Ázerbájdžán evakuoval zaměstnance svého velvyslanectví, čímž účinně omezil diplomatické vztahy (Isajev 2023).

Diplomatické vztahy s Arménií

Vztahy mezi Arménií a Ázerbájdžánem jsou nepřátelské. Detailně je tato problematika probrána v kapitole o Arménské republice, respektive v podkapitole Diplomatické vztahy s Ázerbájdžánem.

Diplomatické vztahy s Tureckem

Vztahy mezi těmito státy jsou historicky pozitivní a funguje mezi nimi intenzivní spolupráce. Ázerbájdžán je pro Turecko důležitou zemí, která sdílela společný jazyk, kulturu a historii. Výrazy „radost Ázerbájdžánu je naše radost, jeho smutek je náš smutek“ od Mustafy Kemala Atatürka, zakladatele Turecké republiky a „Jsme jeden národ, dva státy“ od bývalého prezidenta Ázerbájdžánu Hejdara Alijeva, jsou myšlenky definující filozofii vztahů mezi Ázerbájdžánem a Tureckem (Embassy of the Republic of Azerbaijan to the Republic of Türkiye 2021). Obě dvě země odděluje řeka Aras. Řeka Aras odděluje Turecko od ázerbájdžánské exklávy Nachčivan podél společné mezinárodní hranice dlouhé 17 km.

Po první válce v Náhorním Karabachu se Turecko připojilo k Ázerbájdžánu při uvalení plného ekonomického embarga na Arménii. Došlo k rozhodnutí, že společná hranice bude uzavřena. Toto rozhodnutí bylo porušeno jen ve dvou případech, a to v případě humanitární pomoci, jako tomu bylo při zemětřesení v Turecku v roce 2023.

Ekonomická a strategická spolupráce probíhá společně ještě s Gruzíí, kdy všechny tři tyto státy podepisují klíčové trilaterální dohody a staví společné projekty jako je železnice Baku-Tbilisi-Karsk či ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan. Státy se podporují i v oblasti diplomacie, kdy ve většině případech sdílí jednotný názor na politický diskurs.

Diplomatické vztahy s EU

Ázerbájdžán spolupracuje s EU, respektive s Evropským společenstvím už od svého vzniku v roce 1991 a je součástí evropské politiky sousedství, Východního partnerství a Rady Evropy.

Dne 14. listopadu 2016 přijala Rada mandát k jednání o komplexní dohodě s Ázerbájdžánem (European Council, Council of the European Union 2023). Tato dohoda měla za cíl nahradit starou dohodu z roku 1996. Nová smlouva byla podepsána v roce 2017 a byli v ní zakotveny čtyři základní cíle: posílení institucí a dobrá správa věcí veřejných; ekonomický rozvoj a tržní příležitosti; konektivita, energetická účinnost, životní prostředí a klimatické aktivity; mobilita a mezilidské kontakty.

Hospodářské vztahy mezi Evropskou unií (EU) a Ázerbájdžánem jsou v současnosti poháněny především spoluprací v odvětví energetiky a dopravy (Bajramov 2022). Ale zároveň je kladen velký důraz na bezpečnost v regionu, kdy Evropská unie se snaží aktivně podílet na mírových jednáních a nabízí humanitární pomoc.

V aktuální době je vyloučeno členství Ázerbájdžánu v Evropské unii. Ázerbájdžán je navíc kritizován za potlačování základních práv a svobod, či za provádění cenzury tisku.

Diplomatické vztahy s USA

Jakmile Ázerbájdžán získal v roce 1992 nezávislost na Sovětském svazu, navázaly s ním Spojené státy diplomatické styky. Obě země spolupracují na posilování dvoustranného obchodu a investic, zvyšování evropské energetické bezpečnosti a boji proti terorismu a globálním výzvám. Stěžejní problémem mezi těmito dvěma zeměmi je oddíl 907

amerického zákona o podpoře svobody, který absolutně zakazuje jakoukoli přímou pomoc Spojených států ázerbájdžánské vládě. Tento zákon byl iniciován už po první válce o Náhorní Karabach. Dále snaha Ázerbájdžánu o pozitivní vztahy s USA vyvolává negativní reakce ze strany Íránu, které dlouhodobě mají silně negativní vztahy s USA.

Diplomatické vztahy s Českou republikou

Po roce 1993 navázaly obě dvě země diplomatické styky, avšak prohlubování diplomatických vztahů probíhalo až po roce 2006. Obě dvě země mají konzulát druhé země na svém území. Dodávky ropy z Ázerbájdžánu do zařízení na zpracování ropy v České republice a zapojení českých firem do výstavby železniční trati z Ázerbájdžánu spojující Evropu s Asií jsou dvě klíčové hospodářské iniciativy realizované mezi oběma zeměmi.

Gruzie

Gruzie je přímořský stát, ležící na východním okraji Černého moře v zeměpisné oblasti Zakavkazska s hlavním městem Tbilisi. Gruzie sousedí na jihovýchodě s Ázerbájdžánem, na jihu s Tureckem a Arménií a na severu a severovýchodě s Ruskem. Severní hranice představuje Velký Kavkaz a jižní hranice Malý Kavkaz. Uprostřed Gruzie jsou obě dvě kavkazské pohoří spojeny Lišským hřebenem. Celková rozloha Gruzie 69700 km². Přibližně 12 560 km², zhruba 18 % rozlohy Gruzie, je obsazeno Rusy (CIA 2023c).

V Gruzii žije 3 668 000 obyvatel a je druhou nejlidnatější zakavkazskou republikou (GEOSTAT - National Statistics Office of Georgia 2022). Gruzínci představují 86,8 % populace, dále Ázerbájdžánci tvoří 6,3 %, Arméni 4,5 % a ostatní 2,3 %. Gruzínská diaspora je největší v oblasti východního Turecka a jižního Ruska. V zemi převažuje křesťanské, respektive ortodoxní pravoslavné vyznání obyvatelstva. 82% věřících jsou ortodoxní křesťané, 10 % je muslimského vyznání a 5 % představuje Arménská apoštolská církev.

Ekonomika Gruzie je ve velké míře orientována na zemědělství. Zemědělství tvoří asi polovinu hrubého domácího produktu a zaměstnává asi jednu čtvrtinu pracovní síly. Hlavním vývozním artiklem jsou rudy, automobily, minerální vody, vína a hnojiva. Měnou Gruzie je gruzínský lar. Po získání nezávislosti zaznamenala gruzínská ekonomika rychlý propad v důsledku politických nepokojů v Abcházii a Jižní Osetii, které sabotovaly nebo

blokovaly důležité plynovody a dopravní trasy a odrazovaly mezinárodní investice. Po uklidnění situace došlo k velkému nárůstu přímých zahraničních investic. Aktuální ekonomika Gruzie je poháněna několika faktory. Stabilní politické prostředí země, liberální a tržní ekonomika, šest rovných daňových sazeb, preferenční dohody o volném obchodu a rozvinutá dopravní infrastruktura, představuje faktory, proč je Gruzie všeobecně vnímána jako strategická destinace pro společnosti, které chtějí vstoupit na regionální trh na Kavkaze. V roce 2022 HDP bylo téměř dvakrát tak velké jako HDP sousední Arménie, ale zároveň téměř třikrát menší než HDP Ázerbájdžánu. Gruzie je 41. zemí v pořadí dle míry korupce ze 180 zemí (Transparency International 2022b). V indexu ekonomické svobody dosahují výsledky 68.7/100 a představují 35. zemí v pořadí ze 176 zkoumaných zemí (The Heritage Foundation 2023). V posledních letech bylo ve velké míře investováno gruzínskou vládou do přístavního města Batumi, které představuje hlavní finanční město Gruzie a je zde největší přístav v Gruzii. Ekonomickými příležitostmi Gruzie je její poloha, kdy Gruzie představuje přechod pro distribuci ázerbájdžánské ropy a plynu z Kaspického moře do Turecka. Dále má Gruzie velkou podporu ze strany Evropské unie a Mezinárodního měnového fondu.

Gruzie je součástí Společenství nezávislých států, Organizace spojených národů, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Rady Evropy, Světové obchodní organizace, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Euroasijské rozvojové banky a Světové zdravotní organizace.

Gruzie je poloprezidentská republika, byla jednou z prvních sovětských republik, které podnikly kroky k nezávislosti. Tento proces urychlily události z 9. dubna 1989, kdy sovětsí vojáci brutálně potlačili pokojné shromáždění v Tbilisi a zabili 21 protestujících. Volby konané 28. října 1990 ukončily sovětskou Gruzii. Přesvědčivě zvítězila strana Kulatý stůl - Svobodná Gruzie, v jejímž čele stál bývalý disident Zviad Gamsachurdia. Ihned na začátku jeho funkčního období Gruzie stála před velkými výzvami jako byly ekonomická transformace a zabezpečení energetické bezpečnosti. Největší výzvou avšak bylo postavení etnických menšin v Gruzii, zvláště jihoosetské etnické menšiny a abchazské etnické menšiny. Už v roce 1989 došlo ke gruzínsko-abchazskému sporu, který vyústil v násilné střety, které vyřešila sovětská vojska. Situace v Jižní Osetii nebyla jiná. Ve stejném roce,

1989, požádala regionální rada Jižní Osetie gruzínskou Nejvyšší radu, aby změnila status regionu na status „autonomní republiky“. De iure je Jižní Osetie součástí Gruzie, ovšem už od rozpadu SSSR usilují osetští političtí představitelé o nezávislost na Gruzii (Hoch & Souleimanov 2012, s. 17). Téměř naprosto totožné lze říci o Abcházii. Gruzie se snažila tyto separatistické tendence Abcházie a Jižní Osetie eliminovat zavedením gruzínštiny jako jediného oficiálního jazyka země a gruzínská Nejvyšší rada přijala zákon o zrušení regionálních stran, respektive znemožnění kandidatury ve celorepublikových volbách.

Reakcí Jihoosetinců byl bojkot voleb do gruzínské Nejvyšší rady. Následně si Jihoosetinci zorganizovali hlasování v jihoosetském parlamentu, které vyústilo v akt, kdy v září 1990 byla vyhlášena Jihoosetská sovětská demokratická republika, která zažádala vedení SSSR k přičlenění do Svazu sovětských republik. Výsledek hlasování v Jižní Osetii byl odmítnut. Koncem roku 1990 byla na Jižní Osetii uvalena blokáda a byl vyhlášen výjimečný stav. Navíc se Nejvyšší rada Gruzie rozhodla o zrušení autonomního statusu. Vedení Sovětského svazu se rozhodlo toto rozhodnutí anulovat a nechat Jižní Osetii status autonomního území, ale po jednání s Nejvyšší radou Gruzie došly k dohodě, že budou respektovat gruzínské rozhodnutí o oblasti Jižní Osetii, když Gruzie zůstane podřízena vnitřní politice Sovětského svazu. O rok později, v roce 1991, kdy probíhalo celounijní referendum o nové unijní (svazové) smlouvě, se většina Jihoosetinců přiklonila k postoji zachování unie a následně se rozhodla jihoosetinská společnost ignorovat gruzínské referendum o nezávislosti. Vztahy mezi Gruzinci a Jihoosetinci eskalovaly, došlo ke střetům civilního obyvatelstva, kdy docházelo k rabování a snahám o vyhnání Jihoosetinců. Od poloviny roku 1991 bylo Cchinvali (hlavní město Jižní Osetie) odstřelováno dělostřelectvem z poblíž ležících kopců a na podzim roku 1991 je téměř obklíčily gruzínské jednotky (Hoch & Souleimanov 2012, s. 45). Válečný konflikt nebyl ovšem tak intenzivní z důvodu občanské války v samotné Gruzii. Tento stav trval rok, kdy došlo k opětovnému odstřelování Jižní Osetie. Tento akt byl následek jihoosetského referenda z roku 1992, kdy se konalo referendum o připojení Jižní Osetie do Ruské federace. Díky ruskému zprostředkování se 24. června 1992 v Soči gruzínská vláda a vláda Jižní Osetie dohodla na příměří. Gruzie v dohodě souhlasila s tím, že na Jižní Osetii neuválí sankce a zavázala se zdržet se použití síly, ale naopak mnoho částí Jižní Osetie zůstane stále pod kontrolou gruzínských úřadů. Po gruzínsko-jihoosetské válce uteklo mnoho Jihoosetinců do Severní Osetie, respektive Alanie.

Obdobný konflikt jaký byl v Jižní Osetii nastal v Abcházii. Abcházie je součástí Gruzie jako její autonomní republika a leží na severozápadě Gruzie mezi řekami Inguri a Psou (Achaladze, et al. 2014, s. 7). Nejvyšší vedení Abcházie dlouhodobě upozorňovalo, že zrušení Abchazské sovětské socialistické republiky bylo nelegitimní a že by chtěli být opět obnoveni. V Abcházii začínají v roce 1989 vznikat nacionalistická hnutí, jakými byla kupříkladu strana Ajdgylara. V důsledku vzniku separatistických myšlenek se 18. března 1989 sešla v Ličně skupina abchazských politiků a intelektuálů a zaslala moskevské vládě dopis, v němž protestovala proti situaci v Gruzii a požadovala právo na nezávislost na Gruzii. Dopis byl rovněž zaslán nejvyššímu vedení Abcházie. Po celém území Gruzie začalo docházet k masivním demonstracím Gruzinců, kteří nesouhlasili s územními nároky Abcházie a obecně s abchazskou politikou. Největší demonstrace právě probíhaly v samotné Abcházii, kde vyšli Gruzínci do ulic. Gruzínci obviňovali Sovětský svaz z podpory Abcházie. Při demonstracích v Tbilisi proti vedení Sovětského svazu se objevily protiabcházské nálady a demonstrace byla krvavě složkami sovětské armády potlačena a rozehnána. Velkým tématem sporů byla Suchumská univerzita, která byla rozdělena na ruskou, abchazskou a gruzínskou část. Na rozdíl od abchazské univerzity, která dostala povolení k činnosti od sovětských úřadů, Gruzíncům nebylo dovoleno založit v Suchumi (hlavní město Abcházie) pobočku Tbiliské univerzity. Abcházie v roce 1990 pod vedením Vladislava Ardzinby vyhlásila nezávislost a přejmenovala se na Abchazskou sovětskou socialistickou republiku. O rok později, rovněž jako zástupci Jihoosetinců, se zúčastnili celounijního referenda o nové unijní smlouvě. Motivem byla obava, že když Abcházie ztratí status svazové republiky, zůstane jen v područí Gruzie. V roce 1991 Gruzie pod vedením Zviada Gamsachurdiho vyhlásila nezávislost. Vzhledem k tomu, že gruzínské bojůvky se od druhé poloviny roku 1991 soustředily spíše na jihoosetské bojiště, ale i kvůli vnitrogruzínským střetům v hlavním městě Tbilisi na přelomu let 1991 a 1992 se intenzivní boje Abcházii vyhýbaly (Hoch & Souleimanov 2012, s. 47). Během převratu v Tbilisi v lednu 1992 se rozhodlo, že Gruzie přijme ústavu z roku 1921, která neobsahovala koncept autonomních republik. Tato skutečnost vyústila v nové napětí, které vedlo v červnu 1992 v útok na vládní budovu v Suchumi, kterou provedli protestující Abcházei a militanti.

Napětí eskalovalo a v srpnu 1992 došlo k rozhodnutí šéfa gruzínské obrany k nastolení pořádku v Abcházii, čímž začala gruzínsko-abchazská válka. První útoky Gruzie byly úspěšné. Vladislav Ardzinba, předseda abchazského Nejvyššího sovětu, se rozhodl stáhnout separatistickou vládu do Gudauty, kde vyhlásil všeobecnou mobilizaci a začal vyzývat k pomoci. Pomoc se rozhodla poskytnout Konfederace kavkazských národů. V Gudautě, kde se schovávala separatistická vláda Abcházie, byla letecká ruská základna, zde došlo k oficiálním hovorům mezi abchazskými zástupci a zástupci Ruské federace. Zde ruská protistrana odsoudila násilí a sjednala mírové jednání mezi zástupci dvou válčících stran. Toto jednání bylo úspěšné a mír byl podepsán. Avšak krátce po podepsání míru se abchazská strana rozhodla mírové jednání nedodržet a rozhodla provést útok na dobyté území gruzínskou armádou. Gruzínská strana obviňovala Rusko za zapojení se do bojů a že využívá Abcházii k zástupné válce. Dne 17. prosince 1992 gruzínský parlament obvinil Ruskou federaci ze zasahování do vnitřních záležitostí Gruzie a prohlásil to za akt nepřátelství. Na podzim roku 1993 bylo prakticky celé území Abcházie dobyté separatistickými silami s podporou Ruska. Po dobytí Suchumi bylo jasné, že v této válce Gruzie prohrála. V prosinci roku 1993 došlo v Ženevě k podepsání mírové dohody mezi Gruzii a Abchází. Gruzie uznala právo abchazské strany na nezávislou republiku, vlastní ústavu a státnost, ale Abcházci se zase museli vzdát představy o úplné nezávislosti a začlenit se do společných kompetencí v otázkách mezinárodních vztahů, energetiky, dopravy, občanských a lidských práv a práv národnostních menšin. Bylo dále dohodnuto, že abchazská strana umožní bezpečný návrat Gruzinců do Gruzie. Abchazské útoky vyvolaly masový útek gruzínských civilistů, které mezinárodní humanitární organizace odhadují na 230 000 až 250 000 lidí (Human Rights Watch 1995).

Oba dva válečné konflikty byly silně ovlivněny děním v nejvyšším vedení Gruzie. Mezi léty 1991-1992 se uskutečnil státní převrat. Státní převrat proběhl jako vojenský puč proti dosavadnímu prezidentovi Zviadu Gamsachurdiovi. Gamsachurdia byl vyhnán ze země. Chvilku pobýval v Arménii, následně uprchl do Čečenska. Vládu Gruzie převzala Vojenská rada, která byla složená z odpůrců Gamsachurdiho. Bez formálního referenda nebo voleb se vojenská rada v březnu 1992 přetvořila ve státní radu a novým vůdcem byl zvolen Eduard Ševardnadze, který byl podporován Ruskou federací. Ten vládl jako faktický prezident až do obnovení prezidentského úřadu v listopadu 1995. Zviad Gamsachurdia

a jeho stoupenci se odmítali vzdát a v roce 1993 vypukla občanská válka. Této válce předcházelo potlačování jakýchkoliv forem „zviadismu“, kdy byli zatýkáni a potlačováni stoupenci Gamsachurdiho. V roce 1993, kdy vrcholila gruzínsko-abchazská válka, ustanovil Gamsachurdia exilovou vládu v západní Gruzii. Po dobytí klíčového přístavu v Poti došlo k patové geopolitické situaci, kdy dobytí tohoto města ohrozilo zájmy Arménie, Ruska a Gruzie. Došlo k trilaterální dohodě, že pokud vstoupí Gruzie do Společenství nezávislých států, obě dvě sousední země podpoří Ševardnadzeho vládu. V prosinci 1993 došlo ke konci občanské války z důvodu smrti Zviada Gamsachurdiho. Jeho smrt nebyla doposud objasněna a spekuluje se o různých důvodech jako o příčině jeho smrti, mezi nimi o sebevraždě (Agenda.ge 2015).

Ševardnadze vládl v Gruzii mezi léty 1995 až 2003, kdy v roce 2000 obhájil post prezidenta. V roce 2003 dle mezinárodních pozorovatelů i dle Gruzinců samotných došlo k falzifikování výsledků voleb, kdy bylo připsáno vítězství provládnímu bloku Za novou Gruzii vedenou Eduardem Ševardnadzem. Lidé vyšli do ulic a demonstrovali proti korupci, hospodářským výsledkům země a žádali nové volby. Protesty vedli Zurab Žvanija (budoucí premiér Gruzie), Michail Saakašvili (budoucí prezident Gruzie) a Nina Burdžanadze (předsedkyně gruzínského parlamentu). Demonstrace vyvrcholila 22. března, 20 dní po vyhlášení výsledků voleb, kdy demonstranti vtrhli na první zasedání nového parlamentu. O den později, kdy proběhla komunikace s vůdci opozice, se rozhodl Eduard Ševardnadze rezignovat na post prezidenta. Revoluce dostala přívlastek růžová, neboť významným znakem demonstrantů byla růže v ruce. Nové prezidentské volby se konaly o šest týdnů později, kdy jednoznačně zvítězil Michail Saakašvili a stal se gruzínským prezidentem. Opakované parlamentní volby v Gruzii během předvolebního období prokázaly pozoruhodný pokrok a byly nejdemokratičtějšími od získání nezávislosti (OSCE 2004). Ve volbách zvítězilo Spojené národní hnutí, které podporovalo Michaila Saakašviliho a získalo drtivou většinu v parlamentu. Zurab Žvanija se stal premiérem Gruzie a Nina Burdžanadze obhájila post předsedkyně gruzínského parlamentu. Díky růžové revoluci začlenila Evropská unie Gruzii do Evropské politiky sousedství (Hoch, et al. 2015, s. 359).

Funkční období Michaila Saakašviliho bylo ve znamení kritiky jeho příliš prozápadní politiky a jeho návaznosti na organizaci Open Society, kterou založil George Soros. Během

listopadových parlamentních voleb v roce 2003 v Gruzii Soros podporoval exit polling, který naznačoval, že opoziční strana se v rozporu s oficiálními výsledky umístila na prvním místě (Holley 2004). Dále v roce 2004 probíhalo diplomatické napětí mezi Gruzii a Adžárií, která se nachází na jihozápadě Gruzie a spolu s Abcházií představují gruzínské autonomní republiky. Po menších vojenských incidentech a vojenských manévrech na hranici s Adžárií byl nucen adžárský vůdce Aslan Abašidze rezignovat a utéct ze země. Tato skutečnost se stala velkým politickým vítězstvím Saakašviliho, neboť od Abašidzeho odchodu byla Adžárie pevně začleněna do Gruzie (International Crisis Group 2004). Dalším velkým politickým vítězstvím Saakašviliho bylo snižování míry korupce ve státě. Hodnoty korupce na konci jeho působení představovaly dle organizace Transparency International 52/100 bodů a Gruzie se umístila 51. v žebříčku států dle míry indexu korupce a byla nejméně zkorumpovanou zemí na Kavkaze (Transparency International 2012). Vnitrostátní politické vedení avšak pod vedením Saakašviliho mělo velké problémy. Už v roce 2005, rok po vyhraných parlamentních volbách, zemřel premiér Zurab Žvania na otravu při úniku plynu v domě, kde žil. Na jeho místo Saakašvili nominoval ministra financí Zuraba Nogaideliho. V následujícím roce, v roce 2006, vznikla nová politická strana Cesta Gruzie. Její popularita dle prognóz šla enormním způsobem vzhůru a představovala plnohodnotnou opozici Saakašviliho straně Spojené národní hnutí. Saakašviliho postavení bylo atypické, neboť byl zvláště v západních zemích velice oslavován. Kupříkladu dle Světové banky se jednalo o nejlepšího reformátora světa a dle George Bushe Saakašvili představoval „maják demokracie“. V Gruzii velká část populace nesouhlasila s ekonomickým směřováním země, kdy si Gruzínci stěžovali, že rostoucí příjmy jsou kompenzovány rostoucí inflací a skutečností, že od reformu musí mnoho Gruzínců platit daně a účty za energie v plné výši (Low 2007). V otázce demokracie byli Gruzínci kritičtí vůči Saakašvilimu, že si upevňuje přesprávnou pozici prezidenta a vytváří si zákonné prostředky na odstranění politických konkurentů. Kontroverzní byl i jeho vztah s Ruskem, kdy Gruzínci dopláceli na tvrdou zahraniční politiku vůči Rusku vizevým a vývozním embargem.

V roce 2017 se uskutečnily velké demonstrace proti vládě Michaila Saakašviliho. Koalice deseti opozičních stran uspořádala shromáždění po uvěznění gruzínského politika Irakliho Okruašviliho, který byl obviněn z vydírání, praní špinavých peněz a zneužití funkce ministra obrany. Během masových protestů prezident Gruzie vyhlásil po celé zemi výjimečný stav. Na rozeznání demonstrace byly použity i akustické zbraně, které jsou považovány

za ilegální. Dle Saakašviliho šlo převrat podporovaný Ruskem vedený zesnulým gruzínským magnátem a vůdcem opozice Badrim Patarkatsišvilim (Kinch 2021). Badri Patarkatsišvili byl gruzínský mediální magnát a vlastník televize Imedi, kde gruzínská policie provedla razii a uzavřela ji. Saakašvili se rozhodl odmítnout veškeré požadavky, ale rozhodl se pro rezignaci z pozice prezidenta z důvodu vypsání nových prezidentských voleb. Dále vypsál parlamentní volby na jaro příštího roku.

Prezidentské volby opět vyhrál Michail Saakašvili a o pár měsíců později v parlamentních volbách vyhrála i jeho strana, Spojené národní hnutí. Krátce po volbách došlo k eskalaci vztahů s Ruskem. Nejprve Abcházie přerušila veškeré kontakty s gruzínskou vládou a obvinila ji, že stojí za nedávnou sérií výbuchů v odtržené republice, toto tvrzení ale gruzínská vláda popřela. Hlavním dějištěm sporů avšak byla Jižní Osetie, kde po řadě střetů nízké intenzity se separatisty podporovanými Ruskem dosáhlo napětí mezi Gruzii a Ruskem bodu, kdy se Gruzie pokusila o násilnou invazi do Jižní Osetie. Rusko zahájilo protiútok a vytlačilo gruzínské síly z Abcházie a Jižní Osetie. Obě strany po pěti dnech bojů vyjednaly mírovou dohodu, ale poté Rusko uznalo obě odtržené oblasti za samostatné státy, což vyvolalo kritiku Gruzie a Západu. Reakcí Gruzie bylo rozhodnutí přerušit všechny diplomatické styky s Ruskem (BBC News 2008).

V roce 2010 přijal gruzínský parlament klíčové ústavní změny, které měly omezit pravomoci prezidenta a posílit roli premiéra a parlamentu. Při volbách v roce 2012 se stal největším soupeřem vládnoucí strany Spojené národní hnutí nový polický útvar: Gruzínský sen. Ten byl založen gruzínsko-rusko-francouzským miliardářem Bidzinou Ivanišvilim. Ivanišvili se stranou Gruzínský sen dokázal spojit opozičně smýšlející lidi vůči prezidentu země Saakašvilimu a vůči straně Spojené národní hnutí a v roce 2012 vyhrál ve volbách. Bidzina Ivanišvili se stal premiérem a získal už po legislativní změně nejvyšší exekutivní pozici v zemi. Následně Ivanišvili vyzval prezidenta Michaila Saakašviliho, který uznal volební porážku, aby odstoupil z pozice prezidenta (ČT24 2012). Tato skutečnost nenastala, ale v prezidentských volbách v roce 2013 zvítězil kandidát Gruzínského snu Giorgi Margvelašvili, kterého v roce 2018 vystřídá nezávislá kandidátka Salome Zurabišvili. Ihned po zvolení prezidentského kandidáta Gruzínského snu se rozhodl rezignovat Ivanišvili a na místo doporučil Irakliho Garibašviliho. V následujících volbách v roce 2016 opět zvítězil Gruzínský sen v parlamentních volbách a získal většinový podíl v parlamentu. Nastala ale vlna kritiky, že většinový poměr křesel v parlamentu neodpovídá vůli lidu,

ale že je výsledkem špatně nastaveného volebního systému. Čtyři roky trvající politická krize byla ukončena zákonným přijetím přechodu ze stávajícího kombinovaného systému, kdy byl z části poměrný a z části volební systém relativní většiny, na volební systém poměrného zastoupení. Tato skutečnost byla velkým mementem pro vládní stranu, jelikož před uzavřením dohody Gruzínský sen a opoziční strany uspořádaly čtyři neúspěšná kola jednání zprostředkovaných ze zahraničí. V následujících parlamentních volbách v roce 2020 zvítězí opět strana Gruzínský sen. Do pozice premiéra opět usedne Irakli Garibašvili, který v období politické krize byl nahrazen dokonce třemi osobami.

V roce 2021 byl po návratu z exilu zatčen bývalý prezident Michail Saakašvili. Ten byl už v roce 2018 městským soudem v Tbilisi odsouzen k šesti letům vězení v nepřítomnosti za překročení úředních pravomocí, násilí a úmyslné poškození zdraví v kauze vysoce profilovaného násilí proti opozičnímu zákonodárci Valerimu Gelašvilimu (Agenda.ge 2018). Aktuální zdravotní stav Michaila Saakašviliho je předmětem mezinárodních diskusí, neboť při posledním soudním online řízení vypadal ve velmi špatném zdravotním stavu. Evropský parlament už na počátku března 2023 zahájil diskusi nad zdravím Michaila Saakašviliho. Dle gruzínského ministerstva spravedlnosti nedochází k žádným pochybením a zdravotní stav Saakašviliho je výsledkem kontinuálního sebepoškozování. Polský premiér Mateusz Morawiecki prohlásil, že jeho země je připravena jednat se Saakašvilim o zdravotní pomoci, jelikož má ukrajinské občanství. Gruzínští zákonodárci se také obrátili na prezidentku Salome Zurabišviliovou, aby Saakašvilimu udělila milost (RadioFreeEurope, RadioLiberty - Georgian Service 2023).

Diplomatické vztahy Gruzie se sousedními zeměmi

Diplomatické vztahy s Ruskem

Gruzie a Ruská federace nemají žádné diplomatické vztahy od roku 2008, kdy proběhla rusko-gruzínská válka. Ale i před rokem 2008 byly vztahy Gruzie s Ruskem na bodě mrazu. Hlavním důvodem byl separatistický konflikt v Abcházii v letech 1992-1993, který se stal katalyzátorem eskalace napětí mezi Gruzii a Ruskem, které tedy bylo vysoké již před rozpadem Sovětského svazu. Gruzínsko-ruské vztahy se zhoršily v důsledku podpory Abcházců ze strany řady ruských organizací, včetně kozáků a Konfederace horských národů Kavkazu, a také ruského pravidelného vojenského personálu umístěného v Abcházii.

Po válce došlo ke mírnému zlepšení vztahů, které bylo výsledkem gruzínského státního převratu, který probíhal mezi léty 1991-1992, jehož výsledkem bylo dosazení do vedoucí pozice Eduarda Ševardnadze. Eduard Ševardnadze, bývalý ministr zahraničních věcí SSSR, byl dosazen do vedoucí pozice i díky vojenské podpoře Ruské federace při převratu. Quid pro quo dohoda mezi Ševardnadzem byla koncipována, že když mu Ruská federace pomůže získat nejvyšší pozici v zemi, Gruzie vstoupí do organizace Společenství nezávislých států a povolí ruské základny v Gruzii. Po vstupu do SNS následovala dohoda o oboustranném volném obchodu, která měla velmi napomocť gruzínskému exportu, kupříkladu červeného vína.

V roce 1996 všechny státy SNS jednomyslně schválily ekonomické a diplomatické vztahy s Gruzii na všech úrovních. Díky intenzivní podpoře členských zemí SNS, které se obávaly budoucích secesionistických sklonů doma nebo v sousedních státech, přesvědčil tehdejší gruzínský prezident Eduard Ševardnadze svého ruského kolegu Borise Jelcina, aby toto rozhodnutí prosadil (Socor 2008). Toto období lze považovat za nejlepší období rusko-gruzínských vztahů. O tři roky později bylo rozhodnuto, že na summitu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě o evakuaci ruských základen z Gruzie do roku 2001. Po růžové revoluci v roce 2003 došlo ke zhoršení vztahů Gruzie s Ruskem. Ruskem podporovaný Ševardnadze rezignoval a na jeho místo dosedl Michail Saakašvili. Nová vláda zintenzívněla politický diskurs na západní demokratické státy. Za svoji prioritu označila demokratickou obnovu gruzínského státu, vyřešení secesionistických konfliktů a projevila zájem o vstup do NATO a EU. Tato politická změna v Gruzii vyvolala obavu v Ruské federaci. V roce 2006 gruzínské úřady obklíčily ruské vojenské velitelství v Tbilisi a zadržely čtyři ruské vojenské velitele a dalších 12 osob pro podezření ze špionáže (Aljazeera 2006). Reakcí Ruska bylo kromě uvalení embarga na import gruzínského vína, který představuje velkou část gruzínského exportu, také deportace některých gruzínských občanů z Ruska. Ruský prezident Vladimir Putin označil gruzínské činy za státní terorismus (BBC News 2006). Po obviňování Gruzie z participace Ruské federace v roce 2007 na státní politické krizi, došlo v roce 2008 k rusko-gruzínské válce. Gruzie se rozhodla po eskalujícím napětí v Jižní Osetii vojensky zasáhnout a tuto provincii znovudobýt. Ruská federace se rozhodla do války vstoupit a poslala své vojenské jednotky do oblasti Jižní Osetie. Plánem Tbilisi bylo dobýt zpět Jižní Osetii s hlavním městem Cchinvali a znovu začlenit to, co se do té doby stalo ruskou enklávou a základnou ruského vlivu nad regionem (Kofman

2018). Gruzínská armáda byla donucena po 4 dnech opustit oblasti Abcházie a Jižní Osetie. Gruzie uznala vojenskou porážku a v reakci na ruské uznání Abcházie a Jižní Osetie gruzínská vláda oznámila, že země přerušila veškeré diplomatické vztahy s Ruskou federací a rozhodla se opustit Společenství nezávislých států.

Postupná normalizace po válce vedla k zrušení embarga na vývoz vína a zliberalizoval se vízový režim pro Rusy, kteří chtějí navštívit Gruzii. V roce 2014 Gruzie odsoudila ruskou anexi Krymu a podpořila státy Evropské unie k zavedení ekonomických sankcí na Ruskou federaci. Obdobná situace nastala v roce 2022, kdy gruzínští zákonodárci odhlasovali rezoluci, která vyjadřovala podporu Ukrajině ve válce s Ruskem. Samotná válka způsobila enormní emigraci Rusů do Gruzie. Současná vláda v aktuální době se snaží zapracovávat na vztazích s Ruskem. Dlouhodobě je považován za nositele ruského vlivu Bidzina Ivanišvili. Dle Régise Génteho Ivanišvili se snaží svým vlivem zabránit zemi ve vstupu do EU a NATO, což je největší geopolitická priorita pro Ruskou federaci ve vztahu s Gruzii (2022). Gruzínský lid je ale stále většinově odhodlán vrátit se k proevropské zahraniční politice, přestože současná gruzínská vláda zjevně upřednostňuje pragmatické vztahy s Ruskem. Na počátku března 2023 vypukly v Gruzii protesty poté, co tamní parlament schválil v prvním čtení návrh zákona, podle něhož by se některé organizace, které dostávají finanční prostředky ze zahraničí, musely registrovat jako "zahraniční agenti". Navrhovaná legislativa byla přirovnána k souboru zákonů přijatých v Rusku, která by mohla omezit základní svobody a potlačit disidenty v zemi (Tanno 2023).

Diplomatické vztahy s Ázerbájdžánem

Vztahy mezi Gruzii a Ázerbájdžánem jsou přátelské. Detailně je tato problematika probrána v kapitole o Ázerbájdžánské republice, respektive v podkapitole Diplomatické vztahy s Gruzii.

Diplomatické vztahy s Arménií

Vztahy mezi Gruzii a Arménií jsou přátelské. Detailně je tato problematika probrána v kapitole o Arménské republice, respektive v podkapitole Diplomatické vztahy s Gruzii.

Diplomatické vztahy s Tureckem

V prosinci roku 1991 Turecko uznalo nezávislost Gruzie, o tři roky později otevřela Gruzie své první velvyslanectví v Gruzii. Turecko je pevným spojencem svrchovanosti a územní celistvosti Gruzie a dle tureckých úřadů je Gruzie jediná kavkazská země, která má vyřešené územní nároky s Tureckem. Turecko je dále klíčovým obchodním partnerem Gruzie. Turecko je největším obchodním partnerem Gruzie, kdy podle statistik z roku 2021 dosáhl obchodní obrát 2,15 miliardy USD (Daily Sabah 2022). Logistická spolupráce, kdy Gruzii prochází plynovody do Turecka z Ázerbájdžánu a dále železnice Baku-Tbilisi-Kursk, která je součástí nově budované Hedvábné stezky z Číny. „*Přestože Gruzie nebyla přímo zapojena do Náhorního Karabachu, její geografická poloha zajišťuje, že bude hrát zásadní roli v alianci mezi Ankarou a Baku*“ (Hedlund 2021).

Diplomatické vztahy s EU

Gruzie od svého vzniku představovala strategického partnera EU v Zakavkazském regionu. „*Vzájemné vztahy mezi Gruzii a EU byly od počátku devadesátých let ovlivněny zejména aktuální politickou situací v Gruzii*“ (Hoch, et al. 2015, s. 359). Po událostech v Gruzii při růžové revoluci v roce 2003 bylo ještě více zřejmé, že většinová gruzínská společnost usiluje o užší vztahy s EU. Tato skutečnost zapříčinila přidání Gruzie do Evropské politiky sousedství a byl podepsán také nový akční plán Evropské politiky sousedství. V roce 2012 byla podepsána asociační dohoda s EU. Podle usnesení Evropského parlamentu z roku 2014 měla Gruzie stejně jako ostatní státy s evropskou perspektivou možnost požádat o členství v EU v souladu se základními principy s článkem 49 Smlouvy o Evropské unii. V roce 2022 dvě bývalé sovětské republiky, Gruzie a Moldavsko, po ruské invazi na sousední Ukrajinu oficiálně požádaly o vstup do Evropské unie (RadioFreeEurope, Radio Liberty 2022). V aktuální době, v dubnu 2023, probíhá proces udělení titulu kandidátské země Gruzii. O měsíc dříve proběhly demonstrace v Tbilisi proti kontroverznímu zákonu o zahraničních agentech. Odpůrci návrhu zákona vyjadřovali obavy, že by tato zákonná norma ohrozila případný vstup Gruzie do Evropské unie a NATO (ČTK 2023).

Diplomatické vztahy s USA

Diplomatické vztahy mezi USA a Gruzii byly až do posledních let velmi přátelské. Rok po nezávislosti Gruzie v roce 1991 byly zahájeny první diplomatické vztahy. Kromě

podpory suverenity a územní celistvosti Gruzie v rámci jejích mezinárodně uznaných hranic jsou Spojené státy odhodlány pomáhat Gruzii posilovat její euroatlantické vazby a demokratické instituce. Rovněž důrazně odsuzují ruskou invazi do nyní Ruskem okupovaných gruzínských regionů Abcházie a Jižní Osetie v roce 2008 (U.S. Department of State 2021). V roce 2009 podepsala USA a Gruzie Chartu strategického partnerství mezi USA a Gruzii. Mezi základní principy a hodnoty, které byly dohodnuty, patří posilování demokracie, spolupráce v oblasti obrany a bezpečnosti, hospodářské, obchodní a energetické spolupráce a prohlubování mezilidských a kulturních kontaktů. Spojené státy americké dlouhodobě usilují o vstup Gruzie a Ukrajiny do NATO. Tato skutečnost vyvolává riziko vzniku proxy wars na území Gruzie či vytvoření hybridní války. USA a ostatní členové NATO se obávají reakce Ruska na připojení Gruzie do NATO, ačkoliv Gruzie a Ukrajina mají rozsáhlé znalosti a zkušenosti v záležitostech kybernetické bezpečnosti, což by organizace uvítala (Temnycky 2023).

Diplomatické vztahy s Českou republikou

Vztahy České republiky a Gruzie jsou přátelské. Od roku 2008, kdy byly v důsledku konfliktu s Ruskem uvolněny mimořádné finanční prostředky na obnovu a rozvojovou pomoc Gruzii, tam působí Česká rozvojová agentura. Mezi aktuálními projekty, které jsou organizované ČRA, je kupříkladu zavedení služeb dětské dlouhodobé a paliativní péče v Gruzii či zavedení systému národní fytosanitární kontroly. V roce 2022 podepsala vláda České republiky a Gruzie dohodu o prioritním směřování obchodu mezi těmito dvěma zeměmi. Česká republika je jednou ze tří největších investorských zemí v Gruzii s jejími investicemi do energetického sektoru země přesahujícími 82 milionů dolarů (Agenda.ge 2022).

Duginův koncept eurasianismu

Eurasianismus představuje jednu z politických ideologií, která v současném Rusku determinuje současnou politiku a představuje jednu z hlavních ideologií geopolitického diskursu země. Hlavním autorem tohoto konceptu je Alexander Dugin. Tato osoba sice nemá žádnou politickou funkci, ale přezdívá se mu Putinův mozek nebo Putinův Rasputin (ČT 24 2022). Jeho koncepce euroasijského Ruska je postavena na premise, že Rusko se rozprostírá v oblasti, kterou nazývá Euroasie. Dle koncepce eurasianismu Rusko má představovat jednu

z velmocí v novém multipolárním mezinárodním systému. Podle Alexandra Dugina zahrnuje Ruské impérium území bývalého Sovětského svazu a oblast Euroasie vidí ve východní Evropě, pravoslavném sektoru na Balkáně, v Mandžusku a v oblasti na pobřeží Arabského moře (STRATEGIECS Team 2022).

Implementace koncepce euroasianismu od Dugina lze sledovat i v chování Ruské federace vůči třem zakavkazským republikám. Arménie je součástí Euroasijské hospodářská unie (EAEU), která vznikla i z ideálů Alexandra Dugina Tato mezivládní ekonomická organizace byla vytvořena v roce 2015 a členskými státy EAEU jsou Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Rusko. V Arménii je Alexandr Dugin vnímán negativně, jelikož podporuje názor, že Arménie okupuje oblasti Náhorního Karabachu, které by měla vrátit Ázerbájdžánu. Tato skutečnost a dlouhodobá snaha o integraci Ázerbájdžánu do EAU přináší všeobecnou popularitu Duginovi v Ázerbájdžánu.

Dugin dlouhodobě prohlašuje, že vliv Ruska by se neměl omezovat na hranice bývalého SSSR, ale že by Rusko mělo plně převzalo kontrolu nad euroasijským kontinentem, kdy by mělo využít své obrovské strategické výhody a mobilizovat personál nebo zdroje k dosažení tohoto cíle. Toto tvrzení se projevilo ve vztahu ke Gruzii, kdy v srpnu 2008 došlo k invazi Ruské federace do Gruzie. Dugin se domníval, že ruská vojska musí zaútočit na Tbilisi za účelem ochrany svých občanů v neuznaných republikách Abcházie a Jižní Osetie a za osvobození Gruzie od amerických okupantů.

Duginův eurasianismus znamená velmi specifický typ nacionalismu, konkrétně nacionalismus nové pravice, který lze také interpretovat jako ruskou verzi širokého celoevropského hnutí zvaného evropská nová pravice (Shechovtsov 2009, s. 698).

Závěr

Tabulka 1: Diplomatické vztahy Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie

	Arménie	Ázerbájdžán	Gruzie
Diplomatické vztahy s Arménií	-	Obě dvě země byly spolu ve vojenském konfliktu o Náhorní Karabach. Silné nepřátelství	Přátelské vztahy, zvláště ve sféře obchodu. Intenzivní spolupráce v oblasti transportu zboží a osob
Diplomatické vztahy s Ázerbájdžánem	Obě dvě země byly spolu ve vojenském konfliktu o Náhorní Karabach. Silné nepřátelství	-	Strategický a klíčový politický partner. Spolupráce ve vlakové a potrubní dopravě
Diplomatické vztahy s Gruzii	Přátelské vztahy, zvláště ve sféře obchodu. Spolupráce v oblasti transportu zboží a osob	Strategický a klíčový politický partner. Spolupráce ve vlakové a potrubní dopravě	-
Diplomatické vztahy s Tureckem	Nepřátelské vztahy kvůli válce o Náhorní Karabach. Turecko po válce uzavřelo s Arménií hranice.	Velké spojení. Obě dvě země jsou turkické. Turecko pomáhá Ázerbájdžánu s embargem Arménie.	Přátelské vztahy. Logistická a politická spolupráce
Diplomatické vztahy s Ruskem	Od vzniku primární spojenc. V posledních letech dochází k odklonu podpory Ruska do sousedního Ázerbájdžánu.	V posledních letech dochází ke zlepšování vztahů. Ruská federace podpořila Ázerbájdžán v poslední válce o Náhorní Karabach.	Silné nepřátelství, žádné diplomatické vztahy. Důvodem je válka v Jižní Osetii a Abcházii.
Diplomatické vztahy s Íránem	Dochází ke zlepšování vztahů. Podpora ve válce s Ázerbájdžánem	Silné nepřátelství. Írán odmítá myšlenku „Velkého Ázerbájdžánu“.	-
Diplomatické vztahy s USA	Přátelské vztahy. V USA je velká arménská diaspora.	Přátelské vztahy, podepisování smluv o obchodu a spolupráci	Velmi přátelské vztahy, USA iniciuje přijetí Gruzie do NATO.
Diplomatické vztahy s EU	Přátelské vztahy, komplexní dohoda o spolupráci. EU vede dialog o nasazení civilní mise v Arménii.	Ačkoliv je Ázerbájdžán klíčovým surovinovým partnerem EU, EU dlouhodobě kritizuje potlačování základních práv a svobod.	Velmi přátelské vztahy, EU bude hlasovat o udělení titulu kandidátské země Gruzii o vstup do EU.
Diplomatické vztahy s Českou republikou	Přátelské vztahy, Česká republika uznala arménskou genocidu za genocidu.	Přátelské vztahy, spolupráce na dopravních projektech	Přátelské vztahy, v Gruzii působí Česká rozvojová agentura.
Obecné shrnutí	U Arménie dochází ke změně politického diskursu od Ruské federace a dochází ke zlepšování vztahů s USA a Íránem. Hrozí zde vznik zástupné války. Dlouhodobým problémem jsou vztahy s Ázerbájdžánem.	Ázerbájdžán představuje nejvlivnější stát v Zakavkazsku. Představuje pro veškeré země strategického obchodního partnera, zvláště kvůli ropě a zemnímu plynu. Dlouhodobým problémem jsou vztahy s Arménií.	Gruzie dlouhodobě hledá možnosti politické integrace k západním organizacím a mocnostem. Proto buduje přátelské vztahy s EU a USA. Dlouhodobým rizikem je eskalace vztahů s Ruskem, kupříkladu vstupem Gruzie do EU.

Tématem této práce byla geopolitická analýza turbulentní oblasti Zakavkazska. V práci je objasněna problematika geopolitických vztahů v regionu u jednotlivých států v historii a současnosti.

Zakavkazsko bylo vždy předmětem geopolitických sporů v historii a z pohledu budoucí perspektivy tomu nebude jinak. Kavkazské republiky budou pravděpodobně i dále dějištěm geopolitických sporů světových velmocí. Ruská federace, která dlouhodobě jeví velkou snahu o kontrolu nad regionem, začíná v některých zemích ztrácet na podpoře a objevují se zde jiné geopolitické diskursy.

Arménie, která byla dlouhodobě primárním spojencem Ruské federace v této oblasti, začíná zintenzivňovat diplomatické vztahy s Íránem, který materiálně i vojensky pomáhá Arménii. Ruská federace naopak v posledních letech pracuje na budování strategických vztahů s Ázerbájdžánem. Od roku 2022 dochází u Arménie i ke zlepšování vztahů s Tureckem. Dlouhodobým problémem stále ale zůstává sporná oblast Náhorního Karabachu, kdy spory s Ázerbájdžánem o toto území stále narůstají a dlouhodobě nespátřují možné řešení problematiky tohoto území. Vzniká zde riziko vzniku proxy wars, kdy Írán může v zástupné válce zaútočit na Ázerbájdžán, který se dlouhodobě přiklání ke spolupráci se západními mocnostmi a postupně i k Rusku.

Turbulentní vývoj je i v Gruzii. Gruzie od svého vzniku prošla několika revolucemi, kdy byl zásadně změněn politický diskurs země. V 90. letech díky prezidentovi Eduardu Ševardnadzemu došlo ke zlepšení vztahů s politickým hegemonem v této oblasti, Ruskem, po válce v Jižní Osetii. Po nástupu Michaila Saakašviliho dochází ke změně politického diskursu na západní velmoci a po rusko-gruzínské válce dochází k naprostému embargu diplomatických vztahů s Ruskem. Gruzie se stává alespoň do roku 2012 sférou vlivu západních velmocí, kdy Gruzie projevuje velký zájem o evropskou integraci. Ve volbách v roce 2012 vyhrává nová dominantní strana gruzínské politiky Gruzínský sen, v čele s Ivanišvilim. Od této doby dochází k postupnému zlepšování vztahů s Ruskem, ačkoliv většinová gruzínská společnost je proevropská. Budoucí eskalací situace v regionu může být vstup Gruzie do NATO či EU. Tato skutečnost by vyvolala v Ruské federaci velmi pravděpodobně silně negativní reakce. Dlouhodobě nelze ani určit osud dvou autonomních

republik Gruzie, Jižní Osetie a Abcházie. Lze usuzovat, že otázka nezávislosti těchto republik může být zásadním tématem diplomatických sporů v regionu.

Budoucí vývoj na Kavkaze je velice důležitý pro většinu světových velmocí. Primárně kavkazské republiky mají dlouhodobě predispozici, vlivem své polohy, ke vzniku střetu mezi Ruskem a USA. Dále Čína, budující Novou hedvábnou stezku do Evropy, potřebuje vzhledem ke klíčovým dopravním cestám, klidnou situaci v regionu. Ruská federace stále považuje Kavkaz za nárazníkovou zónu a snaží se udržet moc nad regionem. Pro EU je klíčový Kavkaz z pohledu energetické a surovinové bezpečnosti, z pohledu dopravních cest a potrubní dopravy. Dále Gruzie dlouhodobě usiluje o status kandidátské země EU, který by znamenal důležité rozšíření Evropské unie do nového regionu. Rovněž tak tomu je u Severoatlantické aliance, která dlouhodobě podporuje vstup Gruzie do aliance. Turecko i Írán také usilují o upevnění moci v regionu, kdy Turecko považuje za klíčového partnera Ázerbájdžán, kvůli energetické bezpečnosti a přísunu surovin, Írán spatřuje naopak v Arménii spojence v boji proti Ázerbájdžánu.

Zdroje

- ADALIAN, R. P., 2010. *Historical Dictionary of Armenia*. Plymouth: Scarecrow Press. ISBN 978-0-8108-7450-3.
- AGENDA.GE, 2022. *Georgia, Czech Republic sign deal on trade, economic relations* [Online]. [vid. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://agenda.ge/en/news/2022/1547>.
- AGENDA.GE, 2015. *Georgia reinvestigates first president's death as premeditated murder* [Online]. [vid. 2. 4. 2023]. Dostupné z: <https://agenda.ge/en/news/2015/1606>.
- AGENDA.GE, 2018. *Tbilisi City Court sentences in absentia ex-President Saakashvili to 6 years* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://agenda.ge/en/news/2018/1383>.
- ACHALADZE, L., GAMACHARIA, D., LORDKIPANIDZE, M., 2014. *Abcházie v dějinách gruzinského státu*. Praha: Nakladatelství M E Z E R A. ISBN 978-80-87148-36-5.
- ALJAZEERA, 2006. *Georgia in 'spy' row with Russia* [Online]. [vid. 4. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2006/9/28/georgia-in-spy-row-with-russia>.
- ALJAZEERA, 2023. *Russia blames Armenia for breakdown of Azerbaijan peace talks* [Online]. [vid. 14. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/12/russia-blames-armenia-for-azerbaijan-peace-talks-breakdown>.
- ANCHABADZE, G., 2007. *Georgia in the Beginning of Feudal Decomposition* [Online]. [vid. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.allgeo.org/index.php/en/161-georgia-in-the-beginning-of-feudal-decomposition-xviii-cen>.
- ANTIDZE, M., ROBINSON, M., 2009. *Azerbaijan votes to lift Aliyev term limit* [Online]. [vid. 21. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-azerbaijan-referendum-idUSTRE52H7MK20090318>.
- ARAVOT-RU.AM, 2021. *Независимости Армении сегодня 30 лет* [Online]. [vid. 16. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.aravot-ru.am/2021/09/21/366215/>.
- ARMENIAN NATIONAL INTEREST FUND, 2019. *Economy of Armenia. Armenian National Interests Fund* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://anif.am/armenia/economy/>.
- BAJRAMOV, V., 2022. *EU-Azerbaijani Economic Relations: New Perspectives and Opportunities* [Online]. [vid. 26. 3. 2023]. Dostupné z: <https://sceeus.se/en/publications/eu-azerbaijani-economic-relations-new-perspectives-and-opportunities/>.
- BBC NEWS, 2008. *Georgia breaks ties with Russia* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7588428.stm>.
- BBC NEWS, 2006. *Moscow maintains Georgia blockade* [Online]. [vid. 4. 4. 2023]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5401316.stm>.

BRANSTEN, J., 2023. *Biography Of Deceased Former President Heidar Aliyev* [Online]. [vid. 20. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/1105311.html>.

CIA, 2023a., *Armenia – The World Factbook* [Online]. [vid. 10. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/#geography>.

CIA, 2023b., *Azerbaijan – The World Factbook* [Online]. [vid. 19. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/azerbaijan/>.

CIA, 2023c., *Georgia – The World Factbook* [Online]. [vid. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/georgia/>.

ČT24, 2022. *Alexandr Dugin je označován za Putinův mozek. Jeho myšlenky udávají Rusku směr ve světě* [Online]. [vid. 6. 3. 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/speciaily/rusko-ukrajinsky-konflikt/3524098-alexandr-dugin-je-oznacovany-za-putinuv-mozek-jeho>.

ČT24, 2012. *Ivanišvili vyzval poraženého prezidenta, aby odstoupil* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1143220-ivanisvili-vyzval-porazeneho-prezidenta-aby-odstoupil>.

ČTK, 2023. *Demonstranti uspěli. Gruzínský parlament zamítl zákon o zahraničních agentech* [Online]. [vid. 6. 4. 2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/demonstranti-uspeli-gruzinsky-parlament-zamitl-zakon-o-zahra/r~e48a5120bf2511edbc030cc47ab5f122/>.

DAILY SABAH, 2022. *Turkey supports Georgia's territorial integrity, sovereignty* [Online]. [vid. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.dailysabah.com/politics/turkey-supports-georgias-territorial-integrity-sovereignty/news>.

DEMOURIAN, A., 1999. *Gunmen Take Over Armenian Parliament; Premier Killed* [Online]. [vid. 10. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/oct99/armenia27.htm>.

DEUTSCHE WELLE, 2005. *Armenian Massacre Clouds Turkey's EU Bid* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/armenian-massacre-clouds-turkeys-eu-bid/a-1562706>.

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN TO THE REPUBLIC OF TÜRKIYE, 2021. *Azerbaijan-Turkey relations. Embassy of the Republic of Azerbaijan to the Republic of Türkiye* [Online]. [vid. 26. 3. 2023]. Dostupné z: <https://ankara.mfa.gov.az/en/content/3/bilateral-relations>.

EUROPEAN COUNCIL, 2023. *Armenia: EU establishes a civilian mission to contribute to stability in border areas* [Online]. [vid. 14. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/01/23/armenia-eu-sets-up-a-civilian-mission-to-ensure-security-in-conflict-affected-and-border-areas/>.

EUROPEAN COUNCIL, COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, 2023. *EU relations with Azerbaijan. European Council, Council of the European Union* [Online]. [vid. 26. 3.

2023]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/azerbaijan/>.

FREEDOM HOUSE, 2021. *Azerbaijan* [Online]. [vid. 21. 3. 2023]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/azerbaijan/nations-transit/2021>.

GALITSKY, A., 2021. *How Turkey's Genocide Denial, Boosted by Shameful Academics, Threatens Armenian Lives Today* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.haaretz.com/world-news/2021-05-09/ty-article-opinion/.premium/turkey-erdogan-armenian-genocide-benny-morris/0000017f-e2da-d9aa-afff-fbda3c820000>.

GENTÉ, R., 2022. *Broken Dream: The oligarch, Russia, and Georgia's drift from Europe*. *European Council on Foreign Relations* [Online]. [vid. 4. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ecfr.eu/publication/broken-dream-the-oligarch-russia-and-georgias-drift-from-europe/>.

GEOSTAT – NATIONAL STATISTICS OFFICE OF GEORGIA, 2022. *Population - Population as of 1 January* [Online]. [vid. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/41/population>.

GOGIA, G., 2012. *Eurovision: The View From a Courtroom* [Online]. [vid. 21. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304707604577421853831244424?mod=googlenews_wsj.

HEDLUND, S., 2021. *Georgia is slowly moving into Turkey's orbit* [Online]. [vid. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.gisreportsonline.com/r/turkey-influence-georgia/>.

HLAVÁČEK, P., ROMANCOV, M., 2020. *Vytěsněná Evropa? Kontexty a perspektivy "východní otázky"*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-3138-9.

HOCH, T., SOULEIMANOV, E., 2012. *Role Ruska v konfliktech a oficiálních mírových procesech v Abcházii a Jižní Osetii v letech 1991-2008*. 1. vyd. Praha: Auditorium. ISBN 978-80-87284-34-6.

HOCH, T., KAŠPAR, J., KOPEČEK, V., 2015. *Gruzie mezi Evropskou unií a Ruskem*. *Mezinárodní vztahy* [Online], roč. XIII, č. 4, s. 347-364 [vid. 2. 4. 2023]. ISSN 1339-2751. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/287333769_Gruzie_mezi_Evropskou_unii_a_Ruskem.

HOLLEY, D., 2004. *Soros Invests in His Democratic Passion* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2004-jul-05-fg-soros5-story.html>.

HUMAN RIGHTS WATCH, 1995. *Georgia/Abkhazia: Violations of the laws of war and Russia's role in the conflict* [Online]. [vid. 2. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/reports/1995/Georgia2.htm>

HUSEJNOV, V., 2022. *In Prague, Armenia and Azerbaijan Make a Critical Move Toward Peace* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://jamestown.org/program/in-prague-armenia-and-azerbaijan-make-a-critical-move-toward-peace/>.

CHEW, A., 1967. *An Atlas of Russian History: Eleven Centuries of Changing Borders*. Yale: Yale University Press. ISBN 978-0-300-01445-7.

IDNES.CZ, 2017. *Ankara odsoudila české uznání genocidy v Arménii, kritizuje i Zemana* [Online]. [vid. 15. 2. 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/turecko-armenie-genocida-ceska-republika-zeman-kritika.A170427_085818_zahranicni_ert.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, 2004. *Saakashvili's Ajara Success: Repeatable Elsewhere in Georgia?* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/saakashvilis-ajara-success-repeatable-elsewhere-georgia>.

ISAJEV, H., 2023. *Further strain in Azerbaijan-Iran relations* [Online]. [vid. 26. 3. 2023]. Dostupné z: <https://eurasianet.org/further-strain-in-azerbaijan-iran-relations>.

KERSHAW, I., 2009. *Hitlerův mýtus: obraz a skutečnost ve Třetí říši*. 2. vyd. Praha: Levné knihy. ISBN 978-80-7309-720-2.

KHACHATRIAN, R., MELKUMIAN, H., 1999. *Armenia: Opposition Divided Over Kocharian's Standing For President* [Online]. [vid. 10. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/1087948.html>.

KING, CH., 2008. *The Ghost of Freedom: A History of the Caucasus*. 1. vyd. Oxford: University Press. ISBN 978-0-19-517775-6.

KINCHA, S., 2021. *The 2007 crackdown — Saakashvili's greatest mistake?* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://oc-media.org/features/the-2007-crackdown-saakashvilis-greatest-mistake/>.

KOFMAN, M., 2018. *The August War, Ten Years On: A Retrospective on the Russo-Georgian War* [Online]. [vid. 4. 3. 2023]. Dostupné z: <https://warontherocks.com/2018/08/the-august-war-ten-years-on-a-retrospective-on-the-russo-georgian-war/>.

KOPEČEK, V., 2012a, *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu*. Politologická revue [online], roč. 18, č. 2, s. 3-38 [vid. 18. 3. 2023]. ISSN 1211-0353. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/271828821_Formalni_a_neformalni_politicke_struktury_v_zemich_Jizniho_Kavkazu.

KOPEČEK, V., 2012b, *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem*. 1. vyd. Praha: European Science and Art Publishing. ISBN 978-80-87504-18-5.

KOPLATADZE, E., 2021. *Opinion: Why today, 14 April, we mark Georgian Language Day* [Online]. [vid. 23. 2. 2023]. Dostupné z:

<https://www.commonspace.eu/opinion/opinion-why-today-14-april-we-mark-georgian-language-day#>.

KUCERA, J., 2023. *Armenia-Turkey border opens for earthquake aid delivery* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://eurasianet.org/armenia-turkey-border-opens-for-earthquake-aid-delivery>.

LHOTANĚ, L., 2015. *Arménský holocaust - Sto let od plánované genocidy arménské národa 1915-2015*. 1. vyd. Pstruží: Lukáš Lhoťan. ISBN 978-80-906030-0-4.

LONGLEY, R., 2021. *What Is Diaspora? Definition and Examples* [Online]. [vid. 9. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/diaspora-definition-4684331>.

LOW, CH., 2007. *FACTBOX: Georgia's Saakashvili divides country* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/worldNews/idUSL0235425420071107>.

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF ARMENIA, 2023. *Bilateral Relations – Georgia* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mfa.am/en/bilateral-relations/ge>.

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF ARMENIA, 2022. *Bilateral Relations – Iran* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mfa.am/en/bilateral-relations/ir>.

NAIMARK, N., 2006. *Plameny nenávisti - etnické čistky v Evropě 20. století*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-751-2.

NATION, C., R., 2007. *Russia, The United States and the Caucasus*. 1. vyd. Carlisle: Strategic Studies Institute. ISBN 1-58487-282-9.

OSCE, 2004. *Repeat Parliamentary Elections* [Online]. [vid. 2. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.osce.org/odihr/elections/georgia/57860>.

RADIOFREEEUROPE, RADIO LIBERTY, 2013. *Armenia To Join Russian-Led Customs Union* [Online]. [vid. 14. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/armenia-customs-union/25094560.html>.

RADIOFREEEUROPE, RADIO LIBERTY, 2008. *Armenia/Azerbaijan: Deadly Fighting Erupts In Nagorno-Karabakh* [Online]. [vid. 21. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/1079580.html>.

RADIOFREEEUROPE, RADIO LIBERTY, 2011. *Georgia recognizes Russian "Genocide" of ethnic Circassians* [Online]. [vid. 9. 2. 2023]. Dostupné z: https://www.rferl.org/a/georgia_recognizes_russian_genocide_of_ethnic_circassians/24181560.html.

RADIOFREEEUROPE, RADIO LIBERTY, 2022. *Georgia, Moldova Formally Apply For EU Membership Amid Russia's Invasion Of Ukraine* [Online]. [vid. 6. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/georgia-moldova-eu-applications/31734092.html>.

- RADIOFREEEUROPE, RADIO LIBERTY – GEORGIAN SERVICE, 2023. *EU Countries Warn Georgia Over Jailed Former President Saakashvili's Health* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/eu-warns-georgia-saakashvili-health/32290705.html>.
- REHIMOV, R., ALIJEV. J., 2020. *Azerbaijanis call for mobilization against Armenia. Anadolu Agency* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.aa.com.tr/en/world/azerbaijanis-call-for-mobilization-against-armenia/1910806>.
- REPORTERS WITHOUT BORDERS, 2022. *Azerbaijan* [Online]. [vid. 21. 3. 2023]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/country/azerbaijan>.
- RICHMOND, W., 2013. *The Circassian genocide*. 1. vyd. New Brunswick: Rutgers University Press. ISBN 978-0-8135-6069-4.
- ROMANCOV, M., 2013. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press. ISBN 978-80-86855-90-5.
- SHAHNAZARIAN, N. 2016. *“Here Is Not Maidan, Here is Marshal Baghramian”: The “Electric Yerevan” Protest Movement and Its Consequences* [Online]. [vid. 10. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.ponarseurasia.org/here-is-not-maidan-here-is-marshal-baghramian-the-electric-yerevan-protest-movement-and-its-consequences/>.
- SHECHOVTSOV, A., 2009. *Aleksandr Dugin’s Neo-Eurasianism: The NewRight à la Russe*, Religion compass [Online], roč. 3, č. 4, s. 697-716 [vid. 5. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/229471838_Aleksandr_Dugin%27s_Neo-Eurasianism_The_New_Right_a_la_Russel.
- SIGOV, J., 2010. *Ázerbájdžán - Mezi Západem a Východem*. Praha: Nakladatelství M E Z E R A. ISBN 978-80-87148-22-8.
- SOCOR, V., 2008. *Moscow “lifts” the economic sancions on Abkhazia* [Online]. [vid. 4. 4. 2023]. Dostupné z: <https://jamestown.org/program/moscow-lifts-the-economic-sanctions-on-abkhazia/>.
- SOULEIMANOV, E., 2015. *Rusko a etnické konflikty na Kavkaze: válka v Náhorním Karabachu* [Online] [vid. 8. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/rusko-a-etnicke-konflikty-na-kavkaze-valka-v-nahornim-karabachu/>.
- SOUTHERN GAS CORRIDOR, 2017. *South Caucasus Pipeline* [Online]. [vid. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.sgc.az/en/project/scp>.
- STANO, P., 2021. *The EU and Armenia Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement enters into force* [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-armenia-comprehensive-and-enhanced-partnership-agreement-enters-force_en.
- STRATEGIECS TEAM, 2022. *Alexander Dugin and the “Eurasian” System: Philosophy and Strategy* [Online]. [vid. 6. 4. 2023]. Dostupné z:

<https://strategiecs.com/en/analyses/alexander-dugin-and-the-urasian-system-philosophy-and-strategy>.

SUNY, R., G., 1993. *Looking toward Ararat: Armenia in Modern History*. 1. vyd. Bloomington: Indiana University Press. ISBN 978-0253207739.

TANNO, S., 2023. *Caught between the West and Russia, could Georgia be the next Ukraine?* [Online]. [vid. 4. 4. 2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2023/03/08/europe/georgia-explainer-intl/index.html>.

TARKHAN-MOURAVI, G., 1997. *70 years of Soviet Georgia - From Independence to Independence 1921 – 1991* [Online]. [vid. 23. 2. 2023]. Dostupné z: <http://rolfgross.dreamhosters.com/Texts/KandA-Web/Giahistory.htm>.

TARKHAN-MOURAVI, G., 2017. *Armenia & Georgia: Resilient Relationship*. Heinrich Böll Stiftung [Online]. [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://ge.boell.org/en/2017/12/15/armenia-georgia-resilient-relationship>.

TEMNYCKY, M., 2023. *How Georgia and Ukraine Are Bolstering Their Chances to Join NATO* [Online]. [vid. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/how-georgia-and-ukraine-are-bolstering-their-chances-join-nato>.

THE HERITAGE FOUNDATION, 2023. *Country rankings* [Online]. [vid. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.heritage.org/index/ranking>.

THE MINISTRY OF ENERGY OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN, 2020. *History of development of oil industry* [Online]. [vid. 20. 2. 2023]. Dostupné z: <https://minenergy.gov.az/en/neft/neft-senayesinin-inkisaf-tarixi>.

THE PRIME MINISTER OF THE REPUBLIC OF ARMENIA, 2022. *Prime Minister Pashinyan holds telephone conversation with the President of Turkey* [Online], [vid. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2022/07/11/Nikol-Pashinyan-Telephone-Conversation/>.

TOMPSON, W., 2014. *The Soviet Union under Brezhnev*. 2. vyd. Abingdon on Thames: Routledge. ISBN 978-0-582-32719-1.

TRADING ECONOMICS, 2022. *Azerbaijan Exports* [Online]. [vid. 19. 3. 2023]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/azerbaijan/exports>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2003. *Corruption Perceptions Index* [Online]. [vid. 10. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2003>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2022a. *Corruption Perceptions Index* [Online]. [vid. 20. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/aze>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2012. *Corruption Perceptions Index* [Online]. [vid. 3. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2012/index/geo>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2022b. *Corruption Perceptions Index* [Online]. [vid. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/countries/georgia>.

U.S.DEPARTMENT OF STATE, 2021. *U.S. Relations With Georgia* [Online]. [vid. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-georgia/>.

VELIJEV, C., *Is Iran Seeking a New Proxy War in the South Caucasus?* [Online]. [vid. 9. 3. 2023]. Dostupné z: <https://nationalinterest.org/feature/iran-seeking-new-proxy-war-south-caucasus-206030>.

WALKER, CH., 1980. *Armenia: the survival of a nation*, 1. vyd. London: St. Martin's Press. ISBN 978-0312049447.

Seznam příloh

Příloha 1: Mapa Zakavkazska

Příloha 2: Etnická pluralita Zakavkazska

Příloha 3: Bitva o Kavkaz ve druhé světové válce

Příloha 4: Politická mapa Arménie

Příloha 5: Oběti atentátu v arménském parlamentu v roce 1999

Příloha 6: Demonstrace v Jerevanu v roce 2018

Příloha 7: Oblasti Arménie a Ázerbájdžánu

Příloha 8: První válka o Náhorní Karabach

Příloha 9: Ázerbájdžánské plynovody

Příloha 10: Železniční spojení Baku-Tbilisi-Kars

Příloha 11: Střední koridor Nové Hedvábné stezky

Příloha 12: Mapa Gruzie s Jižní Osetií a Abcházíí

Přílohy

Příloha 1: Mapa Zakavkazska,

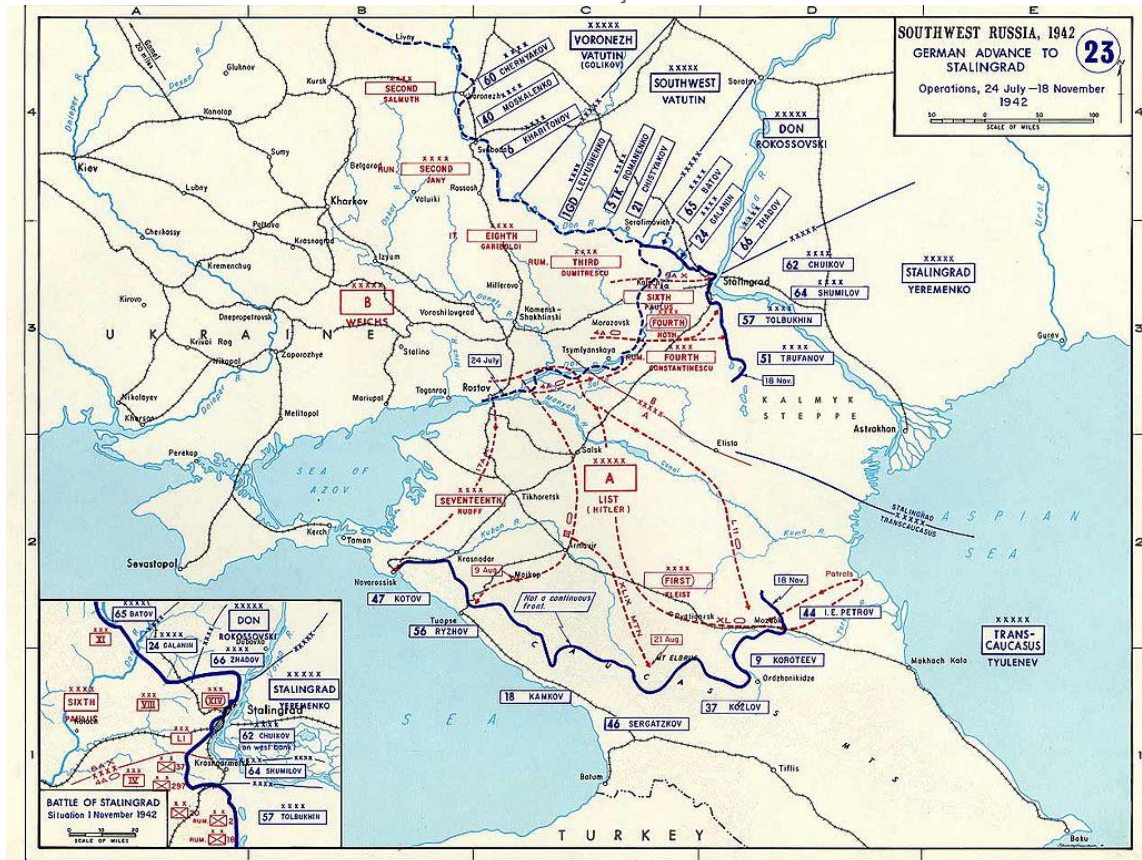
Zdroj:

https://www.eda.admin.ch/content/dam/deza/Images/Karten/SouthCaucasus_DEZALand%20DTC%20170531%20EN.jpg [Online]. [vid. 10. 4. 2023].

Příloha 2: Etnická pluralita Zakavkazska,

Zdroj: <https://eurasiangeopolitics.files.wordpress.com/2014/08/cau-ethnic-groups-3.jpg?w=640&h=410>. [Online]. [vid. 10. 4. 2023].

Příloha 3: Bitva o Kavkaz ve druhé světové válce,

Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/58/Ww2_map23_july42_Nov_42.jpg/1024px-Ww2_map23_july42_Nov_42.jpg. [Online]. [vid. 10. 4. 2023].

Příloha 4: Politická mapa Arménie,
 Zdroj: <https://www.nationsonline.org/maps/Armenia-Political-Map.jpg>
 [Online]. [vid. 10. 4. 2023].

Příloha 5: Oběti atentátu v arménském parlamentu v roce 1999,

Zdroj: <https://mirrorspectator.com/wp-content/uploads/2019/10/default-2.jpg>. [Online]. [vid. 10. 4. 2023].

Příloha 6: Demonstrace v Jerevanu v roce 2018,

Zdroj: <https://www.levontravel.am/wp-content/uploads/2018/10/Armenian-velvet-revolution-2018.jpg>. [Online]. [vid. 10. 4. 2023].

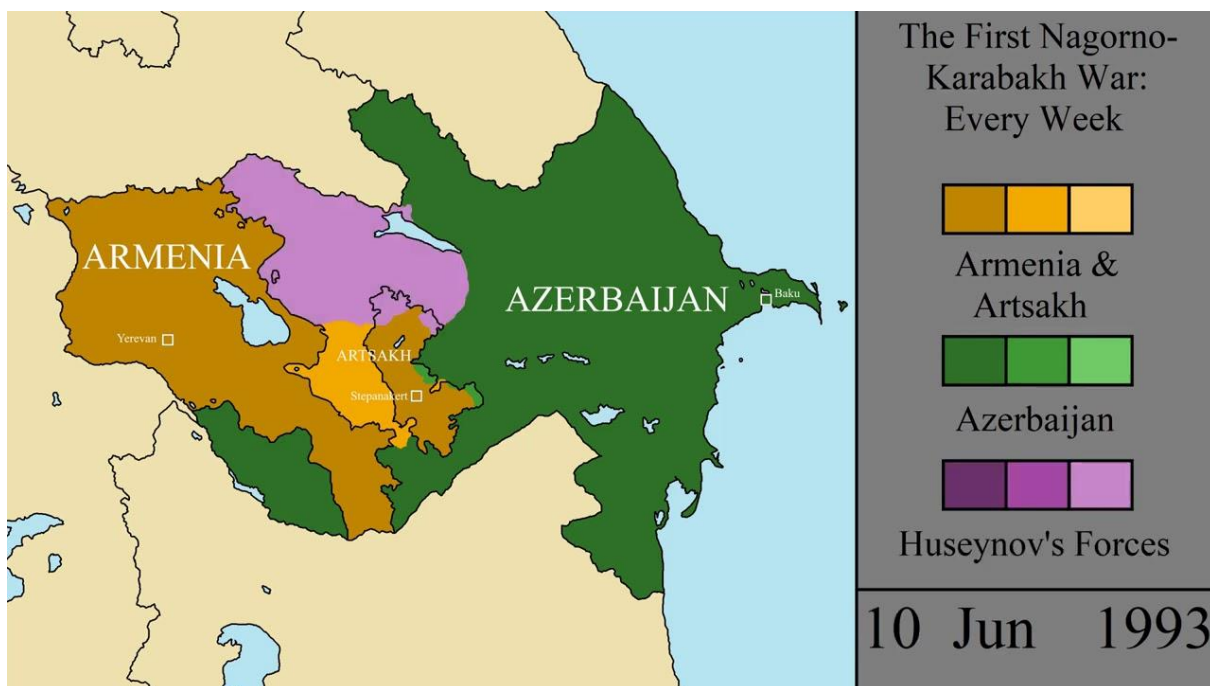
Oblast Arménie a Ázerbájdžánu

www.ct24.cz

Příloha 7: Oblasti Arménie a Ázerbájdžánu,

Zdroj: https://ct24.ceskatelevize.cz/sites/default/files/styles/scale_1180/public/2474360-kavkaz_zemepisny.png?itok=09Z1YAcF. [Online]. [vid. 11. 4. 2023].

Příloha 8: První válka o Náhorní Karabach,

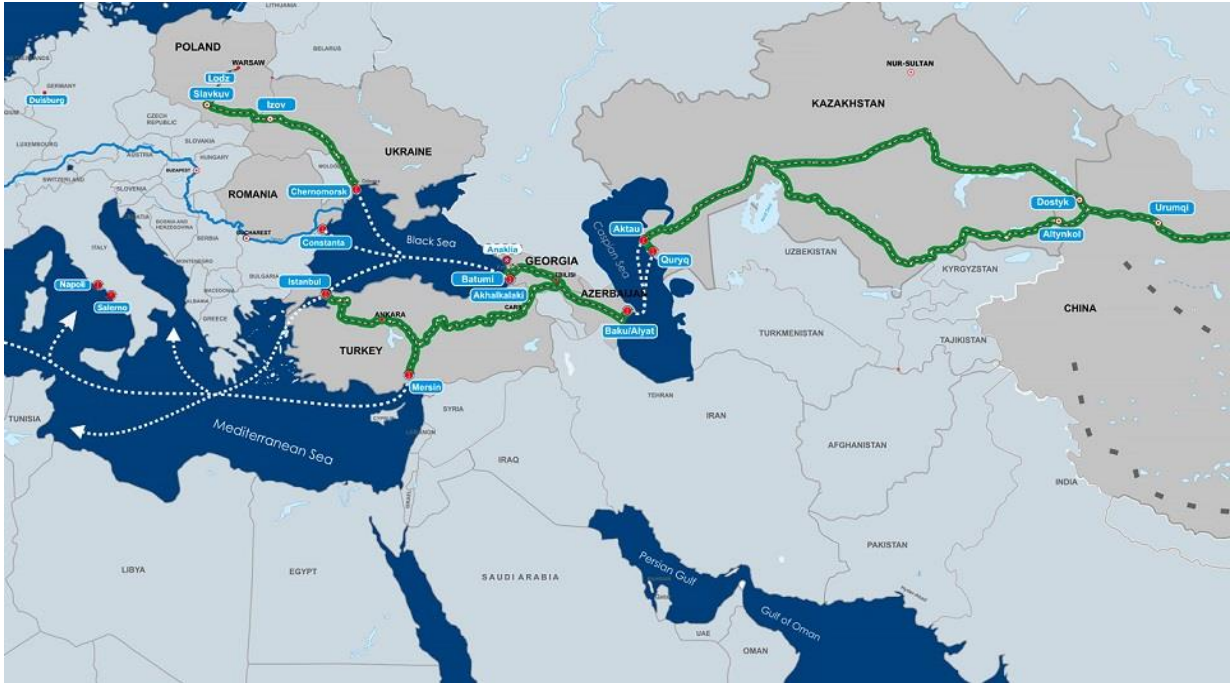
Zdroj: <https://i.ytimg.com/vi/bTFJRx8lUXw/maxresdefault.jpg>. [Online]. [vid. 11. 4. 2023].

Příloha 9: Ázerbájdžánské plynovody,
 Zdroj: https://blacksea-caspia.eu/sites/default/files/2023-01/2023_01_26_Pipelines_including_Baku-Supsa.jpg.
 [Online]. [vid. 11. 4. 2023].

Příloha 10: Železniční spojení Baku-Tbilisi-Kars,
 Zdroj: <https://aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/tren.jpg>. [Online]. [vid. 11. 4. 2023].

Příloha 11: Střední koridor Nové Hedvábné stezky,

Zdroj: <https://caucasuswatch.de/upload/news/165593190562b38401155789.46891570.jpeg>. [Online]. [vid. 11. 4. 2023].

Příloha 12: Mapa Gruzie s Jižní Osetií a Abcházii,

Zdroj: https://as2.ftcdn.net/v2/jpg/00/30/45/29/1000_F_30452963_HNqvlfKCUVxsPfXlhznQ4aXHKNqx4.jpg. [Online]. [vid. 11. 4. 2023].